

वर्ष : १८

आंक : ३

जून १९९१

मोल रु ४-००

जून १९९१

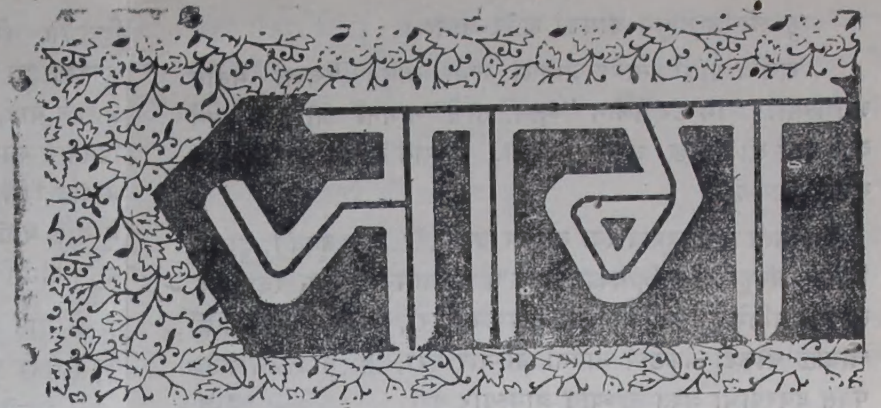
वर्स १८ वें

आंक ३

वर्सुकी पटी : रु. ४०-००

किरकोळ आंक : रु. ४-००

हया आंकांत

- नदर संपादप्याची
- वाचपी कळयतात
- विचारां-धार
- सैम : एक नियाळणेचो विशय : डॉ. जयवंत सरदेसाय
- मुळये : शीला कोळंबकार
- कर्मभोग : शैलेश राऊत देसाय
- भक्तराज : जॉन बुनयान. अण : माणिक गावणेकार
- इतिहासाचीं पानां : प्रो. आर. के. राव, अध्यक्ष,
कोंकणी साहित्य परिशद, १८ वी बसका, हांचें उलोवप
- साहित्य-नियाळ
- कवीत : शंकर रामाणी, परेश नरेन्द्र कामत
माधव बोरकार, भालचंद्र गांवकार,
प्रकाश वजरीकार

संपादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वावुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

उजवाडावपी :

सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाड्डोळ, गोंय
२०३ ४०४

छापपी :

एस. जे. हुंद्रे

रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
बेळगांव ५९० ००२

नदर संपादप्याची

नरसिंहराव

दि

ल्लीच्या तख्ताक अक शाप आसा-

‘जो कोण ह्या तख्ताक येवन बसता तो आरंवाक ‘बऱ्यांतलो बरो’ मनीस आसता. वर्सा देड-वर्सा भितर ताचे भोंवतणी आनाळचो गुनाळचो काडपी अक चांडाळ-चौकडी अकठांय जाता आनी ती तख्ताक बशिल्ल्या ह्या मनशा कडल्यान नाका नाका जाल्लो गजाली करून घेता.

मोगलांच्या काळापसून हें चलत आयलां.

जाग : जून १९९१

वापायक धरून भितर घाल, भावाक धरून जितो मार, असल्या गजाली लेगीत हे चांडाळ चौकडेन तख्ताक बशिल्ल्या कडल्यान करून घेतल्यात. दाराशिकोह सारकेल्या अका संताक खासा तागेल्या भावान- औरंगजेबान जितो मारलो तो औरंगजेबाक जाय म्हण न्हय, हे चांडाळ-चौकडेन मारिल्लो जाय आशिल्लो म्हण मारलो.

हे चांडाळ-चौकडेक हांलिंच्या काळार अक अग्रजी नांव मेळ्ळां- तिका ‘कोटरी’ म्हणटात. ही कोटरी देशांतल्या खंयच्या तरी ‘वेस्टेड अन्टरेस्टां’ची प्रतिनिधी आसता. तांच्यांत भितर आमी विकतल्यांचे कांय दलाल आसतात. कांय ‘अंडर-वर्ल्ड’चे दलाल आसतात, तर कांय अद्योगपतिचे प्रतिनिधी आसतात.

अन्दिरा गांधी सत्येर आयल्या तेन्ना ती ‘कितली बरी’ मनीस आशिल्ली. क्रान्तिकारी आशिल्ली. आपणा हातान देशाचें कितेंय तरी बरें-भलें जावचें म्हण तळमळ आशिल्ली आशिल्ली. वर्स दोन वर्सां भितर ती हे ‘कोटरी’चे सुवादीन जाली.

गैरसमज ना जायनात, ते आपशीं ना जातात, ह्या भरवंशार तो जियेला.

असत्य केन्ना चड काळ तिगना.

ताका अक्कूच खंत भोगता : आपणाली भूमिका आपूण सारकी समजावंक पावूंक ना, म्हणपाची.

रांग नम्वर लागतकूच आमी कितें करतात ?

रिसिव्हर काडून सकल दवरतात.

० ० ०

आमी प्रगतिश्रेष्ठ काय पलायनवादी ?

हिन्दू-धर्म हो म्हजो चितेचो आनी चितनाचो अेक म्हत्वाचो विशय. फाटल्या दोनतीन वर्सांत ह्या अेकाच विशयाचेर हांवें पन्नासां वयर लेख बरयल्यात. मराठींत तशें कोंकणींत.

म्हजें म्हणणें -

हिन्दू-मुसलमानांचो, हिन्दू-शिखांचो, हिन्दू-किरिस्तांवांचो-सगळ्यांचोच न्होद खळोवपी हो प्रस्न बरे भाशेन सोडोवचो आसत जाल्यार-

हिन्दू धर्म बदलूंक जाय. तो अुदार जावंक जाय. सगळ्यांक आपणांत आसपावन घेवपी जावंक जाय.

हिन्दू समाजांतले कांय लोक हिन्दू समाजाक खोंट मारून दुसऱ्या धर्म-समाजांत वतात हें आडावचें आसत जाल्यार -

हिन्दू धर्म हिन्दू समाजांतल्या सगळ्यां जातीचो जावंक जाय. आयज तो फकत ब्राह्मणांचो अुरला. तो तसो फकत ब्राह्मणांचो अुरुंक जायना. म्हूण-

धर्माच्या मळार ब्राह्मणांक जे अधिकार आसात ते सगळ्यां लोकांक मेळूंक जाय. देखीक-

शंकराचार्यांचे गादयेर अेकाद्र्या विवत्र विद्वान हरिजनाक बसूंक मेळूंक जाय. सनद घेवन कोणाच्यानूय वकिलकी करूंक जाता तसो धर्म-शास्त्र शिकिल्ल्या कोणाकूय मंगेशीं वा कवळ्यां पुजारी जावंक मेळूंक जाय.

अभिषेकाचो अधिकार सगळ्यांक आसूंक जाय.

हे जे मूलगामी अशे कितलेशे बदल हिन्दू धर्मांत घडून येवंक जाय ते घडोवन हाडपाची जापसालदारकी दुर्दैवान पुणून प्रामुख्यान ब्राह्मणांची. कित्याक, धर्माचो मक्तो आतां मेरेन तांच्या हातांत आसा. प्रतिष्ठीत देवळां तांच्या हातांत आसात, मठूय तांच्याच हातांत आसात.

ते भायर, ज्या स्मृतींचेर आधारून हिन्दूचें धर्म-जीवन चलता त्मो स्मृती जाणी रचल्यो तांचे ते वंशज.

म्हूण ब्राह्मणांचीं दारां खटखटावप-अेक खेपे न्हय, पन्नास खेपे खटखटावप- तांकां तांच्या लागणुकांची जाणवीक करून दिवप हें हांवें म्हजें 'मिशन' मानलां.

(२)

प्रतिष्ठीत हिन्दूधर्मांत- क्लॅसिकल हिन्दुअिज्ञमान- ' द्विज ' जावपाचो अधिकार फकत वयल्या वर्णा खातीर राखून दवरिल्लो.

'द्विज' जाल्ल्या मनशा मुखार 'मोक्षा'ची मोख दवरिल्ली आनी मोक्ष जोडपाचे दोन मार्ग- ज्ञानाचो आनी कर्माचो- ताचे मुखार अुकते केल्ले.

शुद्रांक ह्या सगळ्या 'अधिकारां' पसून प्रतिष्ठीत हिन्दू-धर्मांत वंचीत दवरिल्ले.

पुणून शुद्रांकूय 'मोक्षा'ची तान लागताली.

ती भागोवपा खातीर लौकीक हिन्दूधर्म मुखार आयलो. ह्या लौकीक हिन्दू धर्माचो सगळ्यांत व्हडलो प्रणेतो भागवतांतलो श्रीकृष्ण. जातीन आभीर-गवळी. शुद्रांतलो. ताणे ज्ञानमार्गी आनी कर्मकांडी सनातन्यांच्या दावकुलांतलो हिन्दू धर्म सोडयलो आनी तो ' शुद्रांक, बायलांक, आनी वैश्यांक ' मेकळो केलो. ताणे ज्ञान आनी कर्मा परस भक्तीक चड म्हत्व दिलें.

श्रीकृष्णाचे वाटेन पयलीं दक्षिणेंतले आळवार गेले आनी अुपरांत देशांतले सगळे संत गेले. तांणी जी भक्ति-मार्गाची न्हंय व्हांवती केल्ली तिणे शुद्रांतल्या शुद्र लोकांची लेगीत मोक्षाची तान भागयली. तांचो सांस्कृतीक पांवडोय वाडयलो.

संतांच्या ह्या भक्तिमार्गाचो कर्मकांडी ब्राह्मणांनी आरंवाक यथेष्ट विरोध केल्लो. अुपरांत जेन्ना ही व्हांवती आडावंक येवपाची ना म्हणपाचें तांकां दिसून आयलें तेन्ना तांणी ताचेकडेन जुळोवन घेतलें.

संतांत कांय ब्राह्मण मेळटात. पुणून खूबूच थोडे. चड-शे सगळे शुद्रांतल्या वेगळ्या वेगळ्या जातींतलेच पळोवक मेळटात. संतांच्या ह्या भक्तिमार्गाक लागून हिन्दू धर्मांत अेक नवी शाखा सुरू जाल्या- लौकीक हिन्दू धर्माची.

ह्या लौकीक हिन्दू धर्मांत सगळ्यांची मोक्षाची तान भागयल्ली आसली-मोक्षाचो 'अधिकार' सगळ्यांक जोडून दिल्लो आसलो तरूय-

प्रतिष्ठीत हिन्दूधर्माच्या देवळांत साद्या अभिशेकाचो अधिकार लेगीत तांकां अजून मेळोवन दिवंक ना. प्रतिष्ठीत हिन्दूधर्म ह्या लौकीक हिन्दू धर्माच्या सांगतान-समान्तरान म्हणुंया -आरंवाक चलतालो तसोच चलत आयला. 'सव नदियां, जल भर भर रहियां, सागर किस बिधु खारी' असो सूरदासाक प्रस्न पडिल्लो. अितल्याय न्हंयांनी अितलेंय हें गोडें अुदक समुद्रांत हाडु-हाडून रकयलें तरूय समुद्र खारूच कित्याक अुरला ? अशें तो विचारतालो. ताच्याच सुरांत सूर जुळोवन आमच्यांनीय विचारूं येता-अितल्याय ह्या संतांनी अितल्योय ह्यो चळवळी चलोवनूय सनातन हिन्दूधर्म आरंवाक आशिल्लो तसोच अजून कित्याक 'सनातनी' अुरला ? ब्राह्मण सोडून कोणाकूच तो सादो अभिशेकाचो लेगीत अधिकार कित्याक दिना ?

म्हजें म्हणणें-

हिन्दू धर्माचीं हीं दोनूय रुपां-प्रतिष्ठीत आनी लौकीक-अेकामेकांत भरसून वचूंक जाय. तीं भरसुपाक धर्म-शास्त्रांत मुळा-सांवन बदल घडोवन हाडूंक जाय. हो बदल प्रामुख्यान प्रतिष्ठीत सनातन हिन्दूधर्मांत जावंक जाय.

आनी हो बदल प्रतिष्ठीत हिन्दू धर्माचो मक्तो घेवन बशिल्ल्या ब्राह्मणांकडल्यान करून घेवंक जाय. तांच्या मनाचीं धांपिल्लीं दारां अक आनी दोन खेपे न्हय, पन्नास खेपे खटखटावन अकतीं करपाचें काम कोणें तरी करूंक जाय.

हेंवूय हांवें म्हजें मिशन मानलां.

(३)

हिन्दुस्तानांत आदींच कितलेशे धर्म-संप्रदाय आशिल्ले. तातूंत अतिहास-विधात्यान भायल्या कांय धर्मांची हाडून मर घाल्या.

ह्या भायल्यान आयिल्ल्या धर्मांतले मुसलमान आनी ख्रिस्ती हे दोन मोटे धर्म. पारशी, ज्यू हेवूय भायल्यानूच आयिल्ले. पुणून ते कोणाचे वाटेक वचनासतना कडेक रावल्यात. मुसलमान आनी ख्रिस्ती हे भायल्या सत्ताधीशां वांगडा आयले आनी ह्या सत्ताधीशांनी हांगासल्ल्या लोकांचेर कितल्यो-श्यो आगळिको केल्ल्यो. हाका लागून दोनूय धर्मांची हांगासल्ल्या कांय लोकांक तिडक आसा.

म्हजें म्हणणें-

परकी सत्ताधीशाची तिडक आमी आतांच्या मुसलमान किरिस्तावांचेर काडूंक जायना. आतांच्या मुसलमानांक आनी किरिस्तावांक ह्या देशांत रावपाचो हिन्दू अितलोच अधिकार आसा. ते मुदलांतले हांगासल्लेच. आदले हिन्दू म्हजी धूत्र जेन्ना घोव म्हूण कोणाकूय वेंचून काडटा तेन्ना हो भुरगो म्हजो जांवय जाता- धुवे अितलोच तो म्हजो जाता. अशें, खंयच्याय कारणान जावं, आदले हिन्दू बाटून मुसलमान वा किरिस्तांव जाल्ले आसले जाल्यारूय तांचे धर्म हे म्हज्या भावांचेच धर्म जाल्ल्यान म्हजेय धर्म जातात. अल्प-संख्य आशिल्ल्यान ते भौ-संख्य लोकांक भियेतात आनी म्हूण केन्ना केन्ना ते भौसंख्य लोकांक शिंगां दाखयतात, खरे. पुणून आत्म-संरक्षणाचीच तरा ही अक. अशें समजून तांकां आमी निर्धास्त करूंक जाय. तांचें हीत आमच्या हातांत सुरक्षीत आसा अशी तांकां खातरी पटत हें तरेन आमी तांचेकडेन वेव्हार दवरूंक जाय. तांकां लागीं ओडून हाडूंक जाय. तांकां प्रभावीत करूंक जाय. तांचेपसून प्रभावीत जावंक जाय. आनी अकामेकांच्या संपर्कांत आमी अकामेकांक पूरक जावंक जाय.

हिन्दू समाज हें विसरला. देखून तो तरांतरांचे प्रस्न देशा-मुखार बुबे करूंक लागला.

सगळ्यांक अकामेकां लागीं हाडप आनी समन्वयाच्या मार्गान सगळ्या धर्मांचें अक धर्म-कुटुंब स्थापीत करप हें हिन्दुंचें-प्रामुख्यान तांचेंच-अतिहासीक 'मिशन' आशिल्लें.

ह्या मिशनाची हिन्दूक जाणवीक करून दिवप हेंवूय हांवें म्हजें 'मिशन' मानलां.

(४)

आनी म्हजें प्रामाणिक म्हणणें-

वयलीं तिनूय 'मिशनां' म्हजे अितलींच सगळ्या देश-भक्तांचीं जावंक जाय.

जे कोण ह्या मिशनांक फाट करतात तांकां आर्विल्ले भाशेंत

अक नांव आसा- अिस्केपिस्ट. पलायनवादी.

आनी पलायनवादी हो प्रगतिशीळ केन्नाच नासता. प्रस्न ignore करपी लोकांक काकासाहेब ignorant म्हणटा.

तीन नदरो

समाज-सुधारणेच्या वावराकडेन पळोवपाच्यो नदरो कितल्यो आसूं येतात ?

प्रत्यक्ष दाखलो घेवनूच चितुया-

स्वराज्य मेळचे आदल्या काळांत हिन्दू समाजांतलें आफूड-भश्ट ना करप हो समाज-सुधारणेचो अक म्हत्वाचो वावर चलतालो. हिन्दू समाजान मनशां सारक्या कांय मनशांक- ते बुरशीं कामां करतात अितलेच खातीर- समाजा भायर दवरिल्ले.

हिन्दू समाज मुदलांत चातुर्वर्ण्य समाज-ब्राह्मण, क्षत्रीय, वैश्य आनी शूद्र ह्या चार वर्णांत वांटून घाल्लो. ह्या चार वर्णां भितरल्या शूद्र वर्णाच्या वांट्याक वयल्या तीन वर्णांची 'परिचर्या' करप हो 'धर्म' आयिल्लो. ह्या वर्णांतल्या लोकांक खूप अपमानांत जिवीत जियेवचें पडलां.

ह्या शूद्र समाजा परसूय अति-शूद्र असो आनीक अक समाज आशिल्लो- ताका 'पंचम' हें नांव आशिल्लें. पायखिळे निवळ करप, रस्त्याच्या दोनून कुशिनी लोकांनी करून दवरिल्ली घाण काडून रस्ते साफ करप, मेल्ल्या गोरवांचें चामडें काडप, जोतीं करप, मेल्ल्या मनशांची प्रेतां मसंडींत लासप- असलीं सगळीं कामां ह्या समाजाच्या वांट्याक आयिल्लीं.

ह्या समाजांतले लोक हिन्दू समाजा भायरूच न्हय, तर गांवां भायर रावताले. तांची सावळी पडल्यार ब्राह्मण, क्षत्रीय, वैश्य आनी शूद्रय भश्टताले. गांवांत येवचें पडलें जाल्यार तांकां धोलकीं बडोवन येवचें पडटालें- अितले हे समाज- बहिष्कृत लोक आशिल्ले.

हडप्पा संस्कृताये मुस्तींत सावन तांची ही आवतिकाय चलत आयिल्ली.

अकुणिसाव्या शतमानांत जेन्ना हिन्दू समाजाचीं सगळीं दुबळीं आंगां आतां भरून काडूंक जाय अशें आयल्या प्रबुद्ध म्हालगड्यांक दितलें तेन्ना तांणी सगळ्यांत पयलो हें आफूड भश्ट ना करपाचोच वावर हातांत घेतलो. ह्या वावराक ते मुस्तींत 'अस्पृश्यता निवारणा' चो वावर हें नांव पडिल्लें.

ह्या वावराकडेन कोण खंयचे नदरेन पळेतालो ? तीन प्रतिनिधीक नदरो घेवंचा-

अक, जवाहरलालांचो,
दुसरो, आम्बेडकरांचो,
तिसरो, महात्मा गांधींचो,

जवाहरलाल अंग्लंडच्या रॅशनलिस्ट (बुद्धिवादी) लिबरल (अुदारमतवादी) आनी फेबियन (अेके तरेचे समाजवादी) संस्कारांत वाडिल्ले. आत्मो-परमात्मो, पातक-पुण्य, स्वर्ग-नर्क, पुजा-अर्चा- सगळें फकांड अशें मानताले. धर्म म्हळ्यार सगळ्यांत

पुणून मनशाची कूड विखाळ करपी सैमाची संतुलाच सामकी
अवाडून अडोवपी हीं तरांतरांच्या नांवांची जंतुनाशक वखदां...?
माणसुची अरुंक ना. देवा राख रे बाबा तूंच आतां आमकां.

० ० ०

लोहियांच्या अगडासान

लोहियांक रामाची तिडक. जड करून सीतेक लागून. अेका
मडवळान तिच्या चारित्र्याचो दुबाव घेतलो म्हूण तिका रामान
रानांत व्हरून सोडली ही रामाची करणी तांकां निखालूस मानूंक
नाशिल्ली. तातूंत, परत, ती परती आयली तेन्ना तिची अग्नि-परिक्षा
करून घेतली ही रामाची करणी तर तांकां भिरभिरी मारपा
सारकी लागिल्ली. ते म्हणटाले, आपूण प्रजातंत्रान चलपी राजा
अितलेंच ताका दाखोवन दिवपाचें आशिल्लें मू? मागीर दुसरो
कसलोच अपाय ताका कसो येवजलो ना? दुसरो अपाय आशिल्लो :
ताणे राज्य सोडपाचें आनी सीतेक घेवन परतें रानांत वचपाचें,
अशें ते म्हणटाले.

‘पतिव्रते’ची जी देख हो देश आपणाल्या बायलांक दीत
आयला ते देखी आडूच लोहिया असळटाले. पतिव्रता बायलेची
दुसरी अेक प्रतीक म्हळ्यार सावित्री. यमागेर वचून ती सत्यवानाक
जितो करून घेवन आयली म्हूण तिची खूब तुस्त तोखणाय चल्त्या
ह्या देशांत लोहिया विवारताले, यमागेर वचून बायलेक घेवन
आयिल्ल्यां अेकल्या तरी पतिव्रती मनशाचो दाखलो तुमकां दिवंक
येता न्हय ?

हिन्दुस्तानी मनशान सीता सावित्रीच्यो कथा रचून
हिन्दुस्तानी बायलेक मनान दादल्यांची गुलाम केल्या. तिका हे
गुलामींतल्या सोडवची आसत जाल्यार तिचे मुखार
सीता-सावित्रीची न्हय, तर द्रौपदीची देख दवरूंक जाय अशें
लोहिया म्हणटाले.

‘सावित्री काय द्रौपदी’ हे तरेचो वाडूय तांणी मदीं सुरू
केल्लो.

दुबावूच ना : द्रौपदी ही अेक तेजस्वी बायल. तिचे बगर
महाभारतांतलें अेकूय चाक धुंवना. जेन्ना जेन्ना खंयच्याय पांडवान
तिका आपणाली संपत मानपाचो यत्न केला तेन्ना तेन्ना द्रौपदी
अुसळ्या. हांव तुमची घरकान्न, दासी न्हय, हें तिणे सगळ्यांक
दाखोवन दिलां. राज्यसभेंत तिका ओडून हाडले अपुरांत तिणे थंय
बशिल्ल्या जाणटेल्यांक जे प्रस्न केल्यात ते पळोवन लोहिया म्हणटात,
‘हम कह सकते हैं कि पुरुष के प्रभुत्व पर अितना कडा प्रहार
किसी ने भी नहीं किया। व्यवस्था के तमाम नियामकों की
अुपस्थिति में अपने पक्ष को जितनी ताकत के साथ द्रौपदीने रखा
था, शायद अुसके समकक्ष दूसरा अुदाहरण आजतक के लिखित-
अलिखित अितिहास में अुपलब्ध नहीं है।’ द्रौपदी मुखार सगळे
मानो सकल घालून बशिल्ले. कोणाच कडेन तिच्या प्रस्नाच्यो जापो
नाशिल्ल्यो.

अेक ‘प्रखर’ बायल मनोस म्हूण लोहिया द्रौपदीची देख
हिन्दुस्तानी बायलां मुखार दवरूंक सोदताले.

तीन कविता

(१)

बेसिनांत
तुमून उरिल्ल्या उदकांत
घुस्मटून,
खासावीस जावन मरणादेगेक
एकासारक्यो
बुचकळ्यो मारतल्या जल्ल्यावरी
ही जीण....

(२)

डार्कनेस !
मोअर डार्कनेस !!
असो ध्यास घेवन
खोल
काळखांत बुडी मारून
केन्नातरी खरीक पावतकीर
थंय-
एक उजवाडाची तिरीप
आपसूक उदेत काय ?

(३)

भर तिळसना
आपापल्या घोटेरांत
परतल्लीं सवणीं-सुकणीं,
दीसभर हुंगिल्ले मळब
रातीकडे
सपनांत कुशीक घेवन
सुस्त बरीं घुर्घुरून न्हिदतात हें
तुका
खबर आसा ?

— शंकर रामाणी

हिन्दुस्तानी लोकांची बायलांकडेन पळोवपाची नदरूच बुरशी.
अेक तर ते तिका दासी लेखीत आयल्यात वा देवता मानीत
आयल्यात. बायल ही दादल्यांचे बराबरीची हो विवार ह्या देशांत
सगळ्यांत पयलो मांडलो तो महात्मा गांधीन. दुसरो, लोहियान.

बाकिचे सगळे अेक तर पुर्विल्ल्यांचे गडे वा युरोप-अमेरिकेचे
शिश्य.

मौलीक विचारूच जायना ह्या देशांत-खंयच्याच मळार.

—✕—

वाचपी कळयतात....

खांडेणार, फोडें-गोंय
ता. २७-६-९१

संपादपी 'जाग' हांकां

ह्या दिसांनी प्राथमीक शिक्षणाचें माध्यम हो विशय परतो झरोवपाचें काम कांय काँग्रेसवाल्यांनी सुरू केलें तें पळोवन एके वटेन तांची काकुळट करीन दिसता जाल्यार दुसरे वटेन भारतांतली राष्ट्रीय काँग्रेस ह्या अराष्ट्रीय लोकांच्यो ह्यो करण्यां मोन्यानी पळोवन कशी वोगी रावता ताचेंच अजाप जाता. इंग्लीश भाशेंत मुळावें शिक्षण दिवपी शाळांक अनुदान दिवपाक जाय अशें म्हणपी जे कांय काँग्रेसवाले कमीट जाल्ले आयकूंक येतात तांतूत दो. विली, सारदिन्य, लुयिझिन्यू फालेयरू, आनी प्रतापसिंह राणे हांचींच नांवां झळकतात. हे कोण शिक्षणशास्त्रांतले दर्दी म्हणपाचें कोणें केन्ना आयकूंक ना. मुळाव्या शिक्षणाचें उद्दिष्ट कितें आसता तें लेगीत तांकां खबर आसा काय ना. पळोवचें पडटलें. पूण निखटें गोंयचें राजकारण करपाखातीर आनी तेंय तत्वाचो कसलोच पात्सो धरिनासतना, आयज हे लोक राष्ट्रवादाक सुरींग लावंक भायर सरल्यात. हांकां गोंयच्या माणकुल्या भुरग्यांच्या फुडाराचो इल्लोय हुसको ना. इंग्लीशींतल्यान मुळावें शिक्षण दिवप म्हळ्यार निकतीच आंकरी येवंक लागिल्ल्या रोपाक चिड्डून माड्डून अडोवप, सैमीक वातावरणांत फुलूंक लागिल्ल्या कळ्याक व्हांवत्या वाऱ्या उदकापासून पयसावप-वंचीत करप, हें तांचे मतींत कशें येना हाचेंच वायट दिसता. अशांनी आमचीं भुरगीं कसलो फुडार पळेतलीं तांचो अदमास काडूंक येता. इंग्लीश शिक्षण घेतल्यार गल्फांत वचून दुडू जोडपाक मेळटात आनी गोंयांतूय धाडूंक मेळटात हो एक मोटो फायदो सांगपी वयल्या चार जाणांमिटरलो एकलो तरी आसा म्हणपाचें हालींच ताणें तोंड उगडिल्ल्यान कानार पडलां. मुळावें शिक्षण घेवन नोकरेविशींचो विचार करपी ह्या एका वेळावयल्या मुखेलमंत्र्याक विचारून दिसता की गोंयांत इतले जे इंग्लिश शिकून पदव्यो घेतात तांतल्या कितल्या जाणांक तुजे मुस्तींत तुवें नोकऱ्यो दिल्यो ? उलोवपाक सगळें सोपें आसता. तशें पळेल्यार माध्यमाचो प्रस्न खंयच येना. महाराष्ट्रांत मराठी माध्यमांतलींच भुरगीं एस. एस. सी. क आनी हायर सेकंडरींत पयल्या शंबरांत आयिल्लीं आसतात. तांचो फुडार इंग्लीश माध्यम ना, म्हण इवाडिल्लो कोणें आयकूंक ना. तीच गजाल हेर राज्यांतली. पूण गोंयांत तें एक फंड जालां, इंग्लीश माध्यमाचें. आनी ताचेंच भांडवल करून राजकारणाचो खेळ करपाचें काँग्रेसींतल्या ह्या लीडरांनी

जाग : जून १९९१

धारायल्लें आसा. खरें म्हळ्यार, इंग्लीशीची कड घेवन अशे भशेन कोंकणी हे राज्यभाशेचो असो अपमान करतना तांकां इश्टी तरी लज दिसूंक जाय आशिल्ली. पूण म्हणटात न्हय, लजेक आनी पेजेक पडना. राजकारणी मनशाक तत्व नासता. तो पळेता तो आपलो लाव. आनी ताचो तंतोतंत अणभव आमकां गोंयकारांक ह्या प्राथमिक शिक्षणाच्या माध्यमावयल्यान मेळूंक लागला. पळोवंचा, अशें कितले दीस चलतलें हांचें तें.

वरें मागून,

तुमचो
निशिकान्त कारेकार

० ० ०

पाटणें, काणकोण

गोंय

१६-६-९१

संपादक 'जाग' हांकां मायेभोगान

इंग्लीश मिडीयमाच्या प्राथमरी स्कुलांकय हेर माध्यमाच्या शाळांवरीच अनुदान मेळपाक जाय म्हणपाचो स्टेटमेन्ट मंत्री म्हण सोपूत घेवन मंत्रीमंडळांत पावल दवरनाफुडें रोखडोच दोतोर विली डिसौझान काडलो. ताचे पयलीं डायोसिझन बोर्डांन लेगीत ह्या वर्सा सावन तांच्या मुळाव्या शाळांनी कोंकणी माध्यम सुरू जातलें म्हण जाहीर केल्लें. आनी ताची पूर्वतयारी म्हण अंदू मे म्हयन्यांतच तांच्या शाळांतल्या शिकोवप्यांक कोंकणी ओरियन्टेशन दिवपाची सरकारान वेवस्ता करून तेंय काम पूर्ण जाल्लें. आनी मदींच हो दोतोर विली शिकलो. कोंकणी माध्यमाच्यो शाळा पाडा घालपाचो अशे तरेन ताणे बेत केलो. पूण काँग्रेसींतच ह्या विशयाचेर एकमत नाशिल्ल्यान आज तो ताचो बेत फुडें व्हरपाक ताका धीर जायना जावंये. दोतोर विलीच्या मतान भारतीय वटनेंतच इंग्लीशक भारतीय भासांचे वळेरेंत घाल्ली आसा. आनी देखून ती शिकूंक सोदतल्याक मेळूंक जाय. आनी जीं स्कुलां इंग्लीशींत शिकयतात तांकां हेर भारतीय भासांच्या माध्यमांच्या शाळांवरीच ग्रांट मेळूंक जाय. आनी ती दिना अशें सरकाराक म्हणूंक येवचेंना. अशे तरेन घटनेचो कीस काडून दोतोर विली कोंकणी माध्यमाच्या भुरग्यांक परतें इंग्लीशीत धाडपाचो बेत करतालो जावंये.

पूण दोतोर विली जावं मिस्टर फालैरू एक विसरता की मुळाव्या शाळांतले पयले आनी दुसरे यत्नेंत नवी अशी खंयचीच भास शिकोवपाची नासता. भुरग्याक जी भास उलोवंक येता आनी समजता ती भास कशी वाचची आनी बरोवंची इतलेंच त्या दोन वर्सांत भुरग्याक शिकोवपाचें आसता. दुसरी भास म्हण खंयचीय एक भास शिकपाची ती तिसरेच्या वर्गांत वतकच. आयज आमच्या किरिस्तांव भावांच्या घराब्यांनी इंग्लीश उलोवपाचें जें प्रस्थ वाडत चल्लें ताचे फाटल्यान होच उद्देश आसा जावंक जाय, की भुरग्याच्या पयलींसावन कानार इंग्लीश उतरां पडचीं. अशे तरेन घरांत एक कृत्रीम वातावरण तयार करपाची ती वज दर एका

विचारांधार :

विद्वाटेपणां

समाजांत आयज विद्वाटेपणां दिसतात ताका सुमार म्हण ना जाला. आनी विद्वाटेय सुमाराभायर दिसतात. इतिहासीक काळांतले राजेशाहींत जावं सरंजामशाहींत विद्वाटेपणां ही राजघराण्यांतल्या जावं संस्थानिकांच्या घरच्यांचे पांचवेक पुजिल्ल्याचें आयजमेरेन आमी आयकत आयिल्ले. *Prodigal sons of prodigal fathers.* म्हळ्यार तांचो तो जल्माचोच हक जाल्लेवरी. विद्वाटेपणां हीं तांच्या नांवार खपतालीं. आयज लोकशाहीचें युग चलता. तरी विद्वाटेपणांक आडावण पडूंक ना. विद्वाटेपणाची वृत्ती इंग्लीय उणी जावंक ना. फकत ती समाजाच्या तेमका वयल्या लोकांकडल्यान वशाच्या वायटावरी सकल्या पांवड्यामेरेन पावल्या इतलेंच म्हणपाचें.

समाजाचें तशेंच राष्ट्राचें. अमेरिका सारक्या राष्ट्रांनीं जाल्यार विद्वाटेपणाक कसलोच धरबंद अरुंक ना. ह्या विद्वाटेपणाचें तीं समर्थन करतात. तांचें अर्थशास्त्र भांडवलशाहीचें जाल्ल्यान विद्वाटेपणावगर तांकां दुसरी वाट ना अशी तांची धारणा. देखून थंयच्या लोकाक तीं विद्वाटेपणां अशीं दिसयनात. पूण भारतासारक्या देशालागीं तांची आमी जेन्ना तुळा करतां तेन्ना आमचे मनोवृत्तीक ती विद्वाटेपणां दिसप सभावीक आसा. आयज आमचे वरीच अमेरिकेंतय बेकारेचो प्रस्न गंभीर जायत चल्ला. अश्या वेळावर कांय जाणांची खाणाजेवणाक मारामार आसतना दुसऱ्यांनी आपणालागीं आसाच म्हण ते संसृतिचो

विद्वाट करप म्हळ्यार ताका समाजद्रोहच म्हणूंक जाय. विद्वाटेपणां म्हळ्यार आपणाली गिरेस्तकाय दाखोवपाचो एक असंस्कारी मार्ग. केन्नाकेन्ना अज्ञानान, अविचारान विद्वाटेपणां जातात. पूण तो विशय वेगळो.

विद्वाटेपणां हो जितलो सृश्टरचणुके आड गुन्यांव थरता तितलोच तो समाजाआडय आसा हें ध्यानांत दवरून शाण्यासुत्यांनी ह्या नावाडग्या विद्वाटया लोकांची निर्भत्सना करूंक जाय. विद्वाटया लोकांक दाते, दानशूर कर्ण, हौशी, रसिक, घरंदाज, मनीसमोगी बी गोडगोड विशेषणां लावन तांची तोंडार तुस्त करि नासतना विद्वाटेपणांत कांयच व्हडवीक ना अशें समाजांतल्या मानेस्तांनी तांकां उकल्या उतरांनी सांगूंक जाय. पयशे ही एक समाजीक वस्त. ताचो बरे भशेन उपेग केलो ना जाल्यार तो समाजाचें बऱ्यापरस वायटच अदीक बरता हांचो विचार करून समाजान पयशाचो विद्वाट थांबोवंक जाय परबो, जात्रो, लग्नां, सारक्या रासवळ दबाज्यांवेळार गरजेभायर खर्च जावंक दिवप, तशेंच जेवणावळींत आनी पाट्यांनी अन्नाचो विद्वाट करप म्हळ्यार तीं गांवढळपणाचीं लक्षणां आसात अशे तरेचें लोकमत सदांच घडयत रावंक जाय. तशेंच जांचे खातीर हो असो खर्च जाता ताणींय ह्या असल्या गजालींक मोन्यानी लेगीत मान्यताय दिनासतना अक्तेपणान ताचे आड अलोवंक जाय.

विद्वाटेपणां ही खऱ्यानिशीं एक अधर्मीक गजाल म्हणूंक जाय.

-*-

घरांत दिसता. क्रिस्तावांगीच हिन्दुच्या घरांनीय तेंच चित्र दिसता. सामान्याच्या घरांत न्हय, दुडवांकाराच्या. पूण ह्या कुत्रीम वातावरणाचो ताचे भाशेचेर परिणाम कसो जाता म्हणपाचें कोणें केन्ना तयासून पळेलां व्हय ? हो खऱ्यांनीच अभ्यासाचो आनी संशोधनाचो विशय आसा. तशें पळोवंक गेल्यार आज परिसरांतले भाशेचोच खरो प्रभाव भुरग्याचेर जायत आसता. घरांतल्या वातावरणापरस भायलें वातावरण प्रभावी जाल्ल्यान परिसराची भासच भुरग्याची खरी भास आसता. तांतली *Vocabulary* भुरग्यालागीं अदीक आसता. उलोवपाची मोडणी, माण्णी, सगलें कितें आसता तें समाजांत लोक उलयतात तेच भाशेंतलें आनी इतलें सगलें आसुनय घरांत तांच्या नशिवांत आयकुंची पडटा ती *poor english*. ना धड उतरावळ, ना तिका रूप, रंग असली इंग्लीश.

हाचो परिणाम सामको अक्तेपणान दिसता. ताचेर दोतोर विलीन आनी मिस्टर फालेरून लक्ष दिवंक जाय. एस. एस. सी. आनी हायर सेकंडरी परिक्षेंत डिटिक्शनां घेतिल्ल्या भुरग्यांमदीं मुळावे वाळेसावन इंग्लीश घेतिल्लीं भुरगीं कितलीं आसतात ? तशेंच इंग्लीश विशयांत स्कोअर केल्ल्या असल्या भुरग्यांचें प्रमाण कितलें ? खऱ्यांनीच सरकारान ही आंकडेवारी उजवाडा हाडल्यार खूब बरें जातलें आशिल्लें. निदान मंत्र्यांचे तरी दोळे उक्ते जातले आशिल्ले.

हें जें इंग्लीशीचें फंड आयलां ताका कांयच अर्थ ना जाला. आनी सामान्य लोकाक सांगल्यार तें कळना. ताचो लाव घेतात हे आमचे मंत्री आनी लायतात लोकांची वाट-पर्यायान देशाची.

बरें मागून,

तुमचो

शांताराम पै

संम

एक नियाळणेचो विशय

— डॉ. जयवंत सरदेसाय

हिन्दूचे तेत्तीस कोटी देव, 'हिन्दू कोणाचीय आनी कित्याचीय पुजा करतात म्हण एका काळार दुसऱ्या धर्माचे कांय लोक हिन्दूंचीं फकणां मारताले— तुमी गायची पुजा करतात, तुमी तुळशीची पुजा करतात अशें म्हणून तांकां हिणसायताले.

खरें म्हळ्यार तुळशीची आनी गायची पुजा करप हें हिन्दू दायजाचें सगळ्यांत सुंदर आंग म्हणूंक जाय. तुळस ही वनस्पत आनी गाय हो प्राणी दोगांय सृष्टीचीं प्रतिकां. पृथ्वीचेर मनीस येवचे पयलीं कोट्यांनी वर्सां सावन वनस्पत आनी प्राणीसृष्ट जियेत आयल्या. मनशान ह्या दोनूय सृष्टींकडेन ताल धरून— ह्या दोनूय सृष्टींकडेन संतुला सांदून जियेवंक जाय हें आमगेल्या म्हालगड्यांनी आमकां सांगिल्लें आनी देखून तुळशीची तशी गायची पुजा करपाची तांणी आमकां एक देख घालून दिल्ली.

हिन्दू वडाची आनी पिंपळाचीय पुजा करीत आयला ताचे फाटल्यान हीच नदर आशिल्ली.

आयज हे नदरेक 'ऑकॉलोजिकल' नदर अशें म्हणटात.

वनस्पत आनी प्राणीसृष्ट हांतल्या प्राणीसृष्टी संबंदानूच— म्हळ्यार सुकणीं, सावजां, किडी, मुयो, जिवाणीं हांचे संबंदान हांगा थोडो भोव विचार करूंया.

मनीस मनीस जावंक नाशिल्लो त्या काळावेलीं ताणें काडून दवरलेलीं चित्रां पळेत जाल्यार चडशीं सुकण्या सावजांचीच मेळटलीं. मनशाक सदांच सुकण्या सावजांचीच ओड. आयज लेगीत रडटल्या भुरग्याक अकाद दुसरें शेवणें, सुणें वा माजर दाखयलें— तें कित्याक, मोनजातिचीं चित्रां दाखयलीं जाल्यार भुरगें रडपाचें थांबता. भुरगें मातशें जाणटें जातकच तें जेन्ना 'काणी सांग' 'काणी सांग' म्हणून आवय बापाय फाटल्यान वा आजो आजये फाटल्यान लागता तेन्नाय ताका मोनजातीच्योच काणयो सगळ्यांत चड आवडटात.

भायर कावळो किरकिरो रडलो जाल्यार आमचें जाणट्याचें लक्ष थंय वतलें म्हणपाचें खरेपण ना; भुरग्याचें मात वताच वता.

आयज शारांत रावतल्या भुरग्यांक शेवण्यांचीं सकाळचीं गितां आयकुपाची संद मेळना. गांवच्या भुरग्यांक जशीं तरातरांची शेवणीं आयकूंक आनी पळोवंक मेळटात तशीं शारांतल्या भुरग्यांक मेळनात. शारांतल्या भुरग्यांखातीर मोनजातीवाण (झू) तयार करचे पडटात. अँक्वेरियम अवे करचे— पडटात ना जाल्यार बोंडला खोतीगांवांसारकीं अभयारण्यां तयार करचीं पडटात.

मनशाक विकासाचें पिशें लागलें. आन्ही तो भोंवतणचीं सगलीं झाडां—पेडां मारपाक लागलो. झाडां—पेडांचेर कितल्याश्याच तरांची शेवणीं घोंटेर बांदून रावतालीं. झाडां ना जाल्ल्यान शेवणींय ना जालीं. कितलेशेच तरांची मोनजात ना जाली. आमच्याच देशांत न्हय, जगभर मनशान हो उपद्रव्याप केलो. हालीं हालींच लोकांचें मनशाच्या ह्या अछेवाचेर लक्ष गेलें— चडशें १९६० पसून. जाता तोंवर जमनीवेलो वा उदकांतलो खंयचोय जीव मारप ना— जाता तोंवर झाडां—पेडां मारप ना, हे तरांचीं बंधनां आपणाचेर घालून मनीस वनस्पत आनी प्राणीसृष्ट हांची एके नवे भाशेन पुजा करूंक लागला. खंय खंय अभयारण्यां उबीं करूंक लागला. खंयचे टायगर प्रोजेक्ट म्हणू ताका, खंयचे एलेफंट प्रोजेक्ट म्हणू ताका, ना जाल्लीं जनावरां परतीं कशीं पृथ्वीचेर जगूंक लागतलीं हाचो हुसको काडूंक लागला. 'सोसायटी फॉर द प्रिव्हेन्शन ऑफ क्र्युएल्टी टू अॅनिमल' सारक्यो संस्था चलोवंक लागला. सालीमअली सारक्या एका रूसीतुल्य शेवण्या—मोग्यान हजारोंवर जातिचीं शेवणीं वांचोवन दवरपाचो वावर केला. हिमालयांतले सांबर ना जाल्लें तें आतां परतें हिमालयांत भोंवक लागचें म्हणूनय एक प्रकल्प सुरू जाला. वनमहोत्सवा सारके उत्सव मनोवन मनीस आतां परतीं रानां उबीं करपाक लागला. सैमाक ताचो विविधताय, वैचित्र्य आनी वैभव परतें मेळचें हो सगल्या कामाचो हेतू— असल्यो सुमार वीस तरी संस्था आमच्या देशांत वावुरतात. औद्योगिकाक लागून आमचें भंगिल्लें पर्यावरण आशिल्लें तशें जाग्यार हाडचें—झाडां—पेडां वांगडा सुकणीं सावजां, किडी मुयो, जीवजिवाणीं हांचो जगपाचो हक तांकां परतो जोडून दिवचो ह्या उद्देशान ह्यो संस्था काम करतात. होगडायिल्लें सगळें परतून प्रस्थापीत करूंक येतलें अशें म्हणूंक येता. पुणून यत्न करून मनशान सैमाक सैमाचें वैभव परतें मेळोवन दिवंकूच जाय. आमकां सैम ना करपाचो, कशाय कशें लुटपाचो अधिकार ना—पृथ्वी फकत आमचेच खातीर देवान निर्मूक ना. मुखार जल्मा येतल्यो त्या हजारांनी पिळग्यांचो हे पृथ्वीचेर हक आसा. इतल्योय जरी ह्यो संस्था आमकां समजावंक पावल्यो जाल्यार जायतें साध्य जालें म्हणूंक जाय. आमी आमच्या भोगा उपभोगा खातीर पशू पक्षी आनी वनस्पत हांचेर हावळ हाडली हाची आमकां लज दिसपाक लागली जाल्यार खूब जालें म्हणूंक जाय.

अँनिमल वेलफेर बोर्ड नांवाची संस्था स्थापन केली, हे संस्थेचे वेगळे वेगळे फांटे काडले, ह्या फांट्यांक कामां वांटून दिलीं,

कायदे केले म्हणूण काम भागना. पशु पक्षी वनस्पत आनी मनीस सगळ्यांकडेन एक समग्र (wholisit) नदरेन कशें पळोवचें हें मनशाक शिकोवप हेंच सगळ्यांत म्हत्वाचें. तेन्नाच आमकां एकोलोजीची नदर म्हळ्यार कितें तें समजतलें. रानांची राखण करपी, हिमालय वांचयात म्हणपी, सह्याद्रीघाट भंगूंक दिवं नाकात, झाडां रोयात असल्यो सगळ्यो चळवळी चलच्यो. त्यो गरजेच्योच. पूण हाच्याकूय म्हत्वाची गजाल दुसरीच आसा. शाळेंत वचपी भुरग्यांक सैमाकडेन पळोवपाची नदर आपणावंक शिकोवंक जाय. निमर्गाची नियाळणी हो शिक्षणाचो म्हत्वाचो विशय जावंक जाय. ही नियाळणी करपाक तांकां शाळेच्या चार वणटी भायर दोंगरांनी आनी रानांनी भोवंक व्हरूंक जाय-शाळेंतल्या पिरायेचेरूच भुरग्यांक ही नियाळणी आमी करूंक शिकयली जाल्यार दोन तीन गजाली धडून येतल्यो. १) सैमाविशीं तांच्या मनांत पूज्यभाव जागो जातलो. २) तांचे नदरेक सोबितकायेची दीक्षा मेळटली आनी ३) तांच्या सभावांत तोड फोड जर कितेंय आसलें जाल्यार तें ना जातलें हिसेन प्रस्न सोडोवपाची वृत्ती मोव पडटली.

हालीं साराक कांय लोकांच्या हातांत अँगरेजन दिश्टी पडटात. आखाती वाटारांत वचून आयिल्ले लोक येतना हेर खुबश्या गजालीं वांगडा अँगरेज्यू घेवन येतात. आनी मागीर गांवांत भोंवतां भोवता निश्पाप अश्या शेवण्यांक मारतात. मजे खातीर. वागा सारकिलो क्रूर प्राणी लेगीत कोणाकूय मारिना. भूक लागता तेन्ना आपणाखानीर आनी आपणाच्या पेट्यांखातीर अेक सांबर वा चितळ मारता. हालिचो मनीस- चड करून पयशेकार- वागापरस अदीक क्रूर जाला काय कितें समजना. तो फकत मजे खातिरूच मारता. खरें म्हळ्यार सरकारान सावजां-भोंवडेचेर बंदीच हाडूंक जाय. ही शिकारी वृत्तीच पोसवण घेत घेत फुडें उग्रवादी-टेररीस्ट वृत्तिचें रूप घेता.

सैमाची नियाळणी कशी करची हें आमी भुरग्यांक शिकयलें जाल्यार तांचे खोशयेंत अंत आनी पार नाशिल्ली भर पडटली. शेवणीं घोंटेर कसो बांदतात, खंय बांदतात, झाडाचो खंयचो खांदो घोंटेराखातीर वेंचून काडटात, तण खंयच्यान हाडटात, तें विणून कशें काडटात, घोंटेरांत भितर संरक्षणाची सुवात कशी तयार करतात, तांतयां केन्ना घालतात, तीं कशी उबयतात, पिलां जातकच आवय तांकां कितें हाडून खावयता हें सगळें बारकायेन नियाळून पळेलें जाल्यार भुरग्यांच्या ज्ञानांतूच न्हय खोशयेंतूय कितली भर पडटली, कोंत आनी हिशेब ना.

खंयचीं शेवणीं खंयचीं फळां खातात, खंयचे किडे सोदून हाडटात, खंयच्या फुलांतलें म्होंव चोखून घेतात आनी पोलिनेशन कशीं करतात हें बारकारेन पळेत जाल्यार भुरग्यांतलो कवी जागो जावंकूच जाय. सवण्यांचे, पिसोळ्यांचे, पाख्यांचे आनी मुसांचे आकार आनी ज्या फुलांचेर बसून म्होंव चोखतात त्या फुलांचे आकार हांतली सारकाय आनी वेगळेपण हो लेगीत नियाळणेचो विशय जावं येता.

म्होंवा मूस खंयच्या फुलांतलें म्होंव काडटात, त्या फुलामेरेन

सूर्याच्या किरणाच्या आधारेन कशे वतात, कशे नावतात, आनी नाचून बाकिच्या मुसांक कशे आफयतात आनी उपरांत पोळें कशें तयार करतात होय विशय नियाळणेचो. मोनजातिची वात्सल्य भावना म्हणटा तो विशय जाल्यार खुबूच म्हत्वाचो. पिलाक कशें सांबाळप, ताका कोणूय खायत म्हणून दुस्मानाचेर कशी पाळत दवरप हें फकत मोनजातींतच न्हय नुसत्यांत लेगीन पळोवंक मेळटा. पिलां पेत्रांक लागसर पिलांची आवय आठ आठ दीस उपाशी रावन पिलांक तोंडांत धरून रावता. नर आनी मादी कामां वांटून घेतात. हे सगळे विशय जितले नियाळणेचे तितले शिक्षणाचेय. कितलोसोच बोध घेवपाचे.

मोनजातिचे आकार, तांचीं रूपां, तांचे रंग, तांची चालचलणूक, बारकायेन नियाळून पळेल्यार आमकां अेक महाकाव्य वाचिल्ल्याची खोस मेळटली.

उद्देगीकरणा पयलीं मनीस सैमाच्या सांगातान जियेतालो. शेतकाम त्यावेळार एक जिणे-रीत (अ वे ऑफ लायफ) आशिल्ली. शेतकामत्यागेर गोरवां आसतालीं. गोठ्या भोंवतणीं तरातरांचे जीव रावताले. तांकां खावपाक वेवे आनी हुंदीर येताले. बेव्याचे आनी हुंदराचे सोदीक दिवड येताले. मनीस सैमाकडेन ताल धरून जियेतालो तेन्ना ताच्यांतलें मनीसपणूय वाडीक लागतालें. मनीस सैमांतलोच एक वांटो जावन जियेतालो. अचकीत मनशाचे गोमटेर विकास नावांचो एक राखेस येवन बसलो आनी मनशाक ताणें सैमाकडचो तोडलो. शेतकामाकडेन लेगीत मनीस उद्देग म्हणून पळोवंक लागलो. उत्पन्न वाडोवपा खातीर नाका जाल्लीं सारीं हाडून घालूंक लागलो. वखदां मारून जीव मारपाक लागलो. एकतरेची तकलुपी जीण जगपाक लागलो. हें तकलुपी जिणेक लागून मनशाचें मनीसपण इल्लें इल्लें करून ना जावंक लागलां.

मनशाक मनीस म्हणून परतून वेंभव जोडून दिवपाचें आसत जाल्यार सैमाकडलें तुटिल्लें ताचें नातें परतून प्रस्तापीत करून दिवंक जाय. वनस्पत सृष्ट आनी प्राणीसृष्ट हांचेकडेन मेळ सादून कशें जगचें हे ताकां शिकोवंक जाय- परतून एक फावट नवे विज्ञानीक तरेन तुळशीची आनी गायची पुजा करूंक सांगूंक जाय. तरूव तो आपणालें जिवीत खोशयेभरीत करूंक पावतलो आनी ताचे बरोबर भोंवतणच्या जिवितांतूय हांसो फुलोवंक पावतलो.

-[ ]-

The people
to see for

Labels & Cartons

D. M. Nadkarni & Sons

Near Head Post Office

Margao-Goa 403601

Phone : 22682

मुळये

— शीला कोळंबकार

मुळयेची घरकान्न टी. बी. च्या वायटान सोंपली. दुसरो पूत अँक्सिडंटांत भायर पडलो. व्हडलो पूत मूळचोच पिसो.

मुळये आयज ठाण्याक रावता. सकाळीं उठटा रांदता. आपल्या पिशा पोराक जेवूंक घालता. ताचीं सगळीं कामां करता ताका ल्हानपणांत, धुवयता. आनी उपरान्त ताका घेवन जवारी काडपाचें काम करूंक वता. ताका केन्नाच कोणे त्या चल्याचेर आड्डल्लो, वाजेल्लो, उबगल्लो असो पळोवंक ना. आवयचे मायेन तो आपल्या पुताचें सगळें करता.

मुळये अजून आनंदीत, प्रफुल्लीत आसा. ताका पळोवन, ताचें उलोवप आयकून कोणच म्हणचो ना की ह्या मनशान दोंगरा येदें दुख्ख पचयलां म्हण.

स्थि

तपन्न मनीस कसो आसचो अशें कोणेय म्हाकां विचारल्यार हांव मुळयेकडेन बोट दाखयन.

मुळये. सत्तरेक वर्सांचो मनीस. बारीक. सादारण उंचायेचो. परत्या कासाट्यान पुडवें न्हेसपी. वयर लांब हाताचो सदरो. गंवाच्या रंगाचो आनी सदांच हांसत्या मुखाचो. ताका हांवें बेजारिल्लो नाजाल्यार रागार जाल्लो केन्नाच पळोवं ना. 'सदांच प्रफुल्लीत... सदांच टवटवीत... ताका पळेल्यार कित्याक खबर ना, म्हाका सदांच धवे रुदाफुलिची याद जाता. हाका पळेल्यार दिसता दुख्ख म्हणटा तें कितें हाका खबरूच ना... कित्याक तर ताका दुख्खान केन्नाच स्पर्श करूं ना आसूं जाय.

मुळयेचो खानदानी पेशो जवारी काडपाचो. आतां जवारी काडप म्हळ्यार कितें?

तुमी सतार, तानपुरो, अँकतारी बी पळेल्या आसतली. सतारीच्या, तानपुर्याच्या भोपळ्याक तारो जे सुवातेर बांदिल्ल्यो आसतात थंय अँक धाकली हस्तीदंती पट्टीशी आसता. तिका घोडी म्हणटात. सतार खूब वाजयली काय ही घोडी झरता. अशा वेळार सतार जावं तानपुर्याचो सूर बरोबर लागना. तेन्ना ती घोडी घांसून काडून सारकी करची पडटा. ताका जवारी काडप म्हणटात. हें जवारी काडपाचें काम खूब लोक करतात. पूण अखल्या भारतांत हें काम करपाखातीर तीन मनीस फामाद आसात. एक मुळये, कलकत्यांत हिरेन रांय, आनी पुण्याक मेहेदळे.

मुळयेचें जवारी काडपाचें काम मुळये कडेन आसा. खासा विलायत खांक आपले सतारीची जवारी काडूंक मुळयेच लागता. ह्या मुळयेक पयलीं हांवें पळेलो तो शशीगेर. म्हजे भयणीगेर. शशी सतार वाजयता. तेन्ना

ताजे सतारीची जवारी काडपाक, सतारीच्यो तारो आनी तरफो घालपाक मुळये आयिल्लो. कितें कितें उलयत, हांसत खेळत तो ताजें काम करतालो. ताजे बराबर ताजो पुतूय आशिल्लो. तो हांसत अँके कुशीक बशिल्लो अँक अक्षर उलब नासतना.

शशीन मुळयेक आनी ताज्या चल्याक च्या हाडून दिली. आनी खावपाक लाडू.

‘तो लाडू खावंचो ना. ताका च्या पुरो.’ अशें म्हणून मुळयेन पुताक च्या दिली आनी आपूण मात लाडू खावंक लागलो. म्हाकां दिसलें, असलो कसलो म्हातारो हो? आपूण खाता आनी पुताक खावंक दिना. हावें विचारलें ताका, ‘तुवें पुताक लाडू खावंक कित्याक दिलो ना?’

‘तो तकलेन सारको ना. ताका आपूण कितें खाता, ना तें कांय कळना. ल्हानपणासावन तो तसोच. तेन्ना ताका घेवन हांव सगळ्याक भोंवता. कित्याक, ताका पळोवपी घरा कोण ना. आतां वचत थंय लोक च्या आनी खावंक दितात. आतां हाका जर हांव सगळेंच खावंक दीत रावलों जाल्यार म्हाकां हाजेच फाटल्यान नाचचें पडटलें. मागीर काम करतलो कोण? तेन्ना हांव ताका अँका थारायल्ल्या वेळारूच जेवूंक खावंक घालतां. मदींच कांय दिना आनी ताजो वगतूय चुकयना.’ — मुळयेन सांगलें.

हें आयकून मुळये विशीं आनीक जाणा जावन घेवची उत्सुकताय म्हाकां लागली. तेन्ना कळ्ळें की मुळये मूळचो सातान्याचो. जवारी काडप तांचो खानदानी पेशो. आतां सातान्यासारक्या सुवातेर जवारी काडून कितलेशे पयशे मेळपाचे? तेन्ना तो म्हयन्यांतले चारपांच दीस मुंबय येवन रावतालो. मुंबयचें काम करतालो. पयशे घेवन घरा वतालो. वरें, पयशे कोणें दिले ना जाल्यारूय ताजी तक्रार नासली. अँकनारी वाजोवपी साधू बी ताज्या दारांत आयले जाल्यार तांकां हो फुके सवाय जवारी काडून दितालो. कोणाची परिस्थिती बरी ना पूण जो सतार आवडीन वाजयता, तांकांय तो पयशे घे नासतना काम करून दितालो. तुमी फाल्यां व्हड जाले, तुमी नांव कमायलें काय मात

म्हाकां विसरूं ताकात. तेन्नाय म्हजेच कड-
ल्यान जवारी काडून घेयात.' अशें ती तांकां
सांगी.

दिसान दीस मुंबयचो व्यापवाडत गेलो,
तेन्ना तो बायले भुरग्यांक घेवन मुंबय
आयलो. मुंबय ताजें सगळें बस बरें चलतालें.
कोणाले वळखीन ताका अक खोली लेगीत
मेळ्ळी अचकीत ताची बायल दुयेंत जाली.
तिका T. B. जाल्ली. पयलीं तिणें आपलें
दुखणें सगळ्या बायलांवरी आंगार काडलें.
चड जालें तेन्ना दोतोरक दाखयलें. पूण
ताजो उपेग जालो ना. आपूण आतां वांचची
ना अशी जेन्ना तिची खातरी जाली, तेन्ना
तिणें पंढरपुराक वचून मरणाची इत्सा घोवा-
कडेन उलोवन दाखयली. मुळयेन फाटलो
फुडलो विचार केलो ना. आपली खोली
विकली. पयशे घेतले, सगळो धंदो सोडलो
आनी तो बायले भुरग्यांक घेवन पंढरपुराक
गेलो.

थंय तो बायलेची सगळी सेवा करतालो.
रांदतालो आनी दोगांय भुरग्यांक
सांबाळटालो. अक दीस ताजी बायल मेली.
हो दोगांय भुरग्यांक घेवन परतो मुंबय
आयलो. ताणे नव्यान आपलो धंदो मुरू
केलो. दुसऱ्या पुताक ताणे आपली जवारी
काडपाची, तारो, तरफो घालपाची कला
शिकयली. मुंबयसावन पंढरपूर, परतो मुंबय
हाका लागून ताचो दुसरो पूत मॅट्रीक पास
जालो, पूण फुडें शिकूंक पावलो ना. कोणाचे
तरी वळखीन ताका नोकरी मेळ्ळी. तो पूत
नोकरी करतालो आनी सांजेर हें सतारीचें
काम करतालो. ताणे वापायक सांगलें, 'तुजें
वय जालां. तूं घरा बसून राव. व्हडल्या
भावाक सांबाळ. घर सांबाळ. पयशे जोडून
हांव हाडटां. तुवें खूब त्रास काडले. आतां
मातसो विसव घे.'

अक दोन वर्सां बरे भशेन गेलीं. मुळये
आतां पुताखातीर चलयो पळेटालो. सून
येतली. नातरां जातलीं. नातरांवांगडा आपूण
खेळटलों... पूण दुसरो पूत म्हणटालो,
आपूण लग्न जायनां. असलो भाव ज्या
घरांत आसा थंय कोण चली दितलो ?
आनी समजा चली दिली, जाल्यार ती चली
रावंक तयार जावं नाका ?

अक खेप मुळयेलो पूत अकल्यागेर येवन
गेरलो. आमी तो गेले उपरान्त पंदरावीस
मिनटांनी पळेत जाल्यार तागेर अक पोलीस
हाजीर. पोलीसान ताका सांगलें, अक
मनीस अँक्सिडंटान मेलो. ताच्या बॅगांत तुजो
पत्तो आसा. तेन्ना ताका तूं वळखता जाल्यार
पळे. त्या मनशाचेर आकांत आयलो. कोण
आसत काय ? तरेतरेचे दुबाव. तो मनीस
तसोच उठून गेलो. आनी कोण मेला काय
म्हण पळेत जाल्यार मुळयेलो पूत.
अँक्सिडंट कसो कितें जालो म्हण चवकशी
केले उपरांत कळ्ळें की मुळयेचो पूत
ह्या मनशागेर येवन गेले उपरांत नीट
प. मुखानंद हॉलाकडेन कार्तिककुमाराले
सतारीचें क्लास चलता थंय वतालो. आतां
पणमुखानंद हॉलासामकार आसात ते रस्ते
काय अँक्सिडंट जावपासारके न्हय.
हायवेवेली गजाल वेगळी. पूण मर्ण येवपाचें
आसलें म्हणटकच तें खंयूय कशेंय येता.
अक फास गाडी येवन मुळयेच्या पुताक
धपको दिवन गेली, कांयच जावंक नाशिल्ले
बरी.

मुळयेक निरोप धाडलो. तागेल्या
चल्याच्या मर्णाचो न्ही. जाल्यार अँक्सिडंट
जाला, चलो सिरियस आसा म्हण !
मुळये रडत रडत आयलो. निरोप धाडल्ल्या
मनशाक पळोवन ताणे ताजो हात घट
धरलो आनी विचारलें, 'म्हज्या पुताक
चड लागूं ना न्ही ? बरो जातलो न्ही तो ?
मुळयेची ती अवतिकाय पळोवन त्या मन-
शाक कळ्ळें ना की हाका कितें सांगचें. अक-
स्मात त्या मनशाक मुळयेक पळोवन एकदम
रडें फुटलें आनी मुळये अणभवान शाणो
जाल्लो मनीस, कितें समजुचें तें समजलो.
आनी ताणे आपलें रडप थंयच थारायलें.
परतो तो त्या मनशाली समजूत घालूंक
लागलो... बाबारे, तूं मनाक लावन घेवं
नाका. हे सगळे कर्माचे भोग. आपणें ते
भोगूंकच जाय. देवाक खबर, फाटल्या
जल्मांत कसलें पातक केल्लें म्हण हें आयज
भोगचें पडटा. ताजी जीण इतलीच आशिल्ली
ताका कोण कितें करतलो ? मेल्लो मनीस
सुटलो, पूण आमची काय सुटका ना. आतां
चला, फुडले तयारेक लागूंया.'

कवनांगण

: १ :

चान्नें आसूं .... काळखी आसूं
चोर पावलांनी येता
अक अचकीत शिरशीर ....
खोल खोल लुट्टा
संवसार सगलो पेट्टा
धर्तरी आनी मनीस ....
हांचो संबंदूच तुट्टा
निमाणें ....
तो-ताकाच सोदता
तेन्ना
मळबार मळबभर
शिपडायल्लीं नखेत्रां
मुमुख्यांनी हांसतात.

: २ :

चान्नें रातचें गवसल्लें
चान्नें रातचें खवसलें
आयज म्हज्या मळबरन्दांत
पुनव आसूं... उमास आसूं
आठय पार
चान्नेंच चान्नें !

: ३ :

अकदीस.....
कवितेचें मूळ सोदीत
तिच्या कुळा मेरेन गेलों
तिचीं रुखां मेळ्ळीं....
पानां मेळ्ळीं, ताडां मेळ्ळीं
शिरपुटां मेळ्ळीं.....
मूळ मात मेळ्ळेंना .....
घडये तें पाताळांत पावलां आसुंये

-भालचंद्र गांवकार

मुळयेन खऱ्यांनीच आपलें दुख गुठलावन दवरलें. तो अजिबात रडलो ना. सोयरे-धायरे अशे चड कोण ना. सगळे इश्टमित्र मुळयेच्या नमळायेच्या आनी गोड स्वभावान जोडिल्ले.

श्री. अरविंद पारीख. अक व्हड उद्देगपती आनी पंडीत विलायतखांचो शिश्य. सत्तर वाजोवपी. तोवूय बी मुळये कडच्यान जवारी काडून घेतालो. ताणे खासा जातीन मुळयेच्या चल्याच्या अँक्सडंटाची चवकशी करूंक लायली. तेन्ना कळलें, जे गाडयेन मुळयेच्या चल्याक धपको दिवन उडयल्लो, ती गाडी अका स्मगलराली आशिल्ली. कोर्टांत केस व्हरून मुळयेक चल्याच्या मर्णाची भरपाय मेळोवन दिली. खेरीज थोडे विम्याचे पयशे मेळ्ळे. मुळये गरीब आसलो तरी स्वाभिमाना आशिल्लो. मनीस जितलो चड गरीब, तितलो ताका चड स्वाभिमान. अरविंद पारीखा सारको उद्देगपती 'तू सुसेगाद बसून राव, हांव तुका आनी तुज्या पुताक पोसतां' अशें ताका सांगूंक शकतालो. पूण ताणे मुळयेक तशें केन्ना सांगलें ना. कित्याक, ताका खबर आशिल्लें, मुळये ताका केन्नाच तयार जावचो ना म्हण ! तेन्ना अरविंद पारीखान मुळयेक मेळिल्ले पयशे आपल्या उद्देगांत गुंतयले. आनी ताचें व्याज म्हण तो मुळयेक म्हयन्याचे पयले तारखेक हजार रुपया दिवंक लागलो. खेरीज मुळयेन आपलो जवारी काडचो धंदो चालूच दवरलो.

तो ठाण्याक रावता. सकाळीं उठटा. रांदता. आपल्या पिशा पोराक जेवंक घालता. ताजें सगळें काम करता. ताका न्हाणयता धुवयता. आनी ताका घेवन जवारी काडपाचें काम करूंक वता. ताका केन्नाच कोणे त्या चल्याचेर आडुल्लो, वाजेल्लो, उबगल्लो असो पळोवंक ना. आवयचे मायेन तो आपल्या पुतालें सगळें करता.

अक खेपे हो मुळये गरीब म्हण अका मनशान ताका म्हळें, 'तू आमगेर यो. म्हज्या पुताचे पोन्ने कपडे घेवन वच. तुज्या पुताक ते दिस्तादिस्त जातले.' 'मुळयेन हां येतां' म्हळें पूण तो मागीर केन्नाच तांगेर

गेलो ना.

'पिसो जालो म्हण कितें जालें ? तो म्हजो पूत. हांव जितों आसासर ताका पोटाक आनी न्हेसपाक कपडो लत्तो केन्नाच उणो करचों ना. सादेंच कपडे काय जायना पूण हांव ताजें आंग धांकूंक शकतां. लोकांच्या भुरग्यांच्या आंगावेले उंची कपडे आमकां कित्याक जाय ?'

मुळये अजून आनंदीत, प्रफुल्लित आसा. ताका पळोवन, ताजें उलोवप आयकून कोणच म्हणचो ना की ह्या मनशान दोंगरायेदें दुख पचयलां म्हण ! टेविलें अनंते तैसेच रहावे' ही वृत्ती. हे वृत्तिनच ताका स्थितप्रज्ञ केलो ना मू ? आसा तातूंत मुळये समाधानी आसा. आतां इतली पिराय जाल्या. सत्तर व्यास्तराव्या वर्सा लेगीत काम करचें म्हण ताका वायट दिसना ?

'ना.'

पिशा पोराक सांबाळचें पडटा ताका वायट दिसना ?

'ना'

'कित्याक ?'

'जर हो पिसो पोर गाणो आशिल्लो, शिकिल्लो सवरिल्लो जाल्यार ताजें लग्न जावपाचें. आनी लग्न जाले उपरांत ताजे बायलेन म्हजी आडखळ जाता म्हण सांगून म्हाकां धांवडायल्लो जाल्यार? समजा ताका बरी बायल मेळिल्ली जाल्यार म्हजें लक्ष म्हजे देहाकुडीकडेन वचपाचें आनी म्ह कां कितें ना कितें तरी वायट जावपाचें. घडये हांव हांतुणार पडपाचों. आतां हांव सारको बरो आसां पळे ताजें कितें आसा, ह्या संवसारांत देव खंय ना खंय तसे आसा. ताका खबर आसा, हो म्हातारो मुळये दुयेंत जायत जाल्यार ताज्या पिशा पोराक कोण पळेतलो ? तेन्ना ताणे भयानूच म्हाकां धड अवस्थेंत दवरला.'

'समजा, तशें घडचें न्हय. पूण तुमची आतां पिराय जाल्या. धुमेकाल शें मर्ण केन्ना येत सांगूं नज. समजा तुमचें कितेंय बरें वायट जालें जाल्यार पिशा पोराचो हुसको जावचो ना ?'- ताका विचारलें, 'ना तुमकां सांगले न्ही हांवें, देवाक सगळ्यांचो

मीर्गादडक

मीर्ग दडकांचो भार
भार पाख्यांचो घरार
मीर्ग दडकांचो भार
भार घराक अनावर
मीर्ग दडकांचो भार
जळीं मळीं गळटा घर
गळटा तशें कळटा घर
मीर्ग दडकांचो भार
मना चित्नांचें कोण
असो मीर्गाचो भार
फकत म्हज्याच माथ्यार !

- प्रकाश वजरीकार

खेळ

म्हज्या माणकुल्याचे बोल
तांकां सुकृताचें मोल

तो मारतना दिमखुन्यो
झड्टा नक्षत्रांच्यो चंवऱ्यो

माणकुलो झोपाळचार बसता
वाऱ्यान निर्गुणांत धोलता

ऊंच गगनां गेलो झेल
माणकुल्याचो रंगलो खेळ

- माधव बेंरार

हुसको आसा म्हण. नशिबानसार समजा तशें जालेंच जाल्यार म्हाकां खबर आसा, अरविंद पारीखा सारके देवमनीस ह्या संवसारांत आसात ते ताका मरसर कांयच उणें पडूंक दिवचें नात. तो पिसो, निराधार म्हण न्ही, जाल्यार जवारी काडपी मुळयेचो पूत म्हण !

- ❄ -

कर्मभोग

— शैलेश राजत देसाय

(पांडू पावशालो मुम्बयतलो ब्लॉक. सकाळचो वेळ.)

— तांगेलो व्हडलो पूत नरेन्द्र कदेलार बसून पांय हालयत सकाळचो पेपर वाचता. पुराय खादीधारी—लेंगो आनी सदरो घाला.

दुसरो पूत सुरेन्द्र भायर सरपाचे ताकतिकेंत न्हेसपाच्या बोवाळांत आसा. भेस ताजो सुटबुटो.

(‘बेल वाजता. शाणू—तांगेलो चेडो भायर येता.’)

नरेन्द्र : (शाणूक पळोवन) शाणू, आयलो तूं ? पयलीं च्या हाड पळोवया.

सुरेन्द्र : शाणू, बूट पुसपाक आंगसो हाड मातसो. (दार उगडुपाचें थंयच उरता आनी शाणू परतता.)

नरेन्द्र : वा : वा : कितें उलयलो जाणा मेनन आज ! वा : बहादर...

सुरेन्द्र : (ताजें उलोवणें आयकून वयलेवयर) उलयच म्हण सांग ताका. निशेध पत्रां बरोवन धाडटात. फक्कत प्रोटेस्टच करीत रावात म्हणचे. पिकूंदी केंस. (भायल्यान दरती बेल) हो आनीक कोण सकाळीं उठून धोंसूंक. (दार काडटा आनी आयिल्ल्या मनशाक हिसपांत घरिनासतना फाटीं सरून) नरेन्द्र, कोण आयला पळे ! (भितर वता)

नरेन्द्र : (उसरां ध्यानांत येवन) कितें रे, कोण आयला म्हळें ? शाणू, आरे शाणू. च्या खंय रे ? हांगा ताळो सरांटलो.

सुरेन्द्र : (भितरल्यान) आंगसो मेळना रे अजून शाणू ? चडच जाणवाय जाला मरे तूं हालीं ! सांगिल्ले काम म्हणून सटकून करपाकूच जायना काय कितें तुज्यान !

नरेन्द्र : (परक्याक पळोवन) कोण, कोण... कितें जाय ? कोणाक सोदता ? कोण तुमी ?

गोंदेबाब : पांडू पावशालें घर तें हेंच ? हांगाच रावतात ते ?

नरेन्द्र : हय. हांगाच रावतात.

गोंदेबाब : आसात व्हय ते घरांत ?

नरेन्द्र : घरांत ? खबर ना. रावात आं. शाणू ? ए शाणू ? आवा आसा हय रे भितर ?

शाणू : (भितरल्यान) हय आसा. न्हाता.

नरेन्द्र : न्हाता खंय. या बसा हांगा ते येयसर. (गोंदेबाब येवन अळंग बसतात) घ्या, हें भितरलें पान वाचात. खूब आसा वाचपासारकें. घेयात.

गोंदेबाब : आसूं आसूं. वाचा तुमी. हांव बसतां.

नरेन्द्र : म्हजें जालें गा वाचून. संकोच धरूं नाकात. (बाबडोसो जावन ते पेपर घेतात आनी ब्रेस्टेच नदर भोंवडायतात. शाणू च्या हाडून थंय दवरता.) हाडलो च्या ? भोव बरें केलें. (कोप तोंडाक लायता. दुसरे वटेन पेपर वाचता. म्हऱ्यांत बसला ताजेर लक्ष ना.)

शाणू : बाबा, कोण येयला...

नरेन्द्र : कोण खंय रे ? आं...आं आं... हे ? आबाक सोदूंक आयल्यात. आं. कोण हो तुमी ?

गोंदेबाब : म्हाका म्हळें. हांव गोंयचो.

नरेन्द्र : तें जाणां हो. आमीय गोंयचेच. पूण परिस्थिती पळेल्या ? थंय ते, आमी हांगा. कित्याक उपकरता ? कोण तुमी ?

गोंदेबाब : हांव ? हांव भाणारी.

नरेन्द्र : खंयच्या गांवचे ?

गोंदेबाब : सारिस्तलो. मडगांवा आमचें...

नरेन्द्र : अशें. म्हळचार बायल—भुरगीं हांगाच आसा दिसता ! चले कितले ? चलयो कितल्यो ? लग्नां बी जाल्यांत मू सगल्यांचीं ?

गोंदेबाब : ना—ना हांव...

नरेन्द्र : च् च् च्. खऱ्यानींच आज वायट परिस्थिती जाल्या चलये-कारांची. जाणा मूं हो, आमी मध्यमवर्गीय मेले हो ह्या सगल्या बोवाळांत.

गोंदेबाब : हांव हांगा राव—

नरेन्द्र : तेंच म्हणटां. तुमी हांगा रावता म्हणूनच म्हणटां. थंय पळेयात. लोकांनी पयसो जोडलो. गरिबांची पिळणूक चल्ल्या. हें ना तें ना...

गोंदेबाब : खूब जोडलो दुडू लोकांनी. मीन म्हण सगले सालवार. नाजाल्यार—

नरेन्द्र : एक्स्प्लोयटेशन ! तें सगल्यांकूच दिसता तशें. मागीर तुमचो कितें अन्याय ?

गोंदेबाब : कसलो अन्याय ?

नरेन्द्र : अन्याय, अन्याय चल्ला हो. तुमकां दिसना. पुर्तुगेज गोंय खातलो एक दीस.

गोंदेबाब : खातलो ? कसो खातलो ? म्हाका समजना तुमी कितें उलयतात तें.

नरेन्द्र : कसो ? असोच. कवकवीत तवश्याभशेन.

गोंदेबाब : जायत. पूण कालच हांव गोंयसून आयलां—

नरेन्द्र : कितें कितें ? गोंयसून आयल्यात तुमी ? (भितर सुरेन्द्र आयकता. भायर येवन—)

सुरेन्द्र : कितें म्हळें तुमी ? गोंयांत साकून आयल्यात ? कितें चल्लां भितर गोंयांत ? सांगा मू हो. सरकाराली मिलिटरी भियेल्या

काय ना ? कुळकुळून बसल्या अशें आयकतां.

गोंदेबाब : कित्याक कुळकुळटली ? फोर्त बरी आसा. घाटावयल्यो गायोबैल मेळना जाल्यार लोकांत्यो म्हशी मारून खातात. जिबेचो सुवाद खंय तांचो आसा तसो आसा. कांयच जावं ना तांकां.

सुरेन्द्र : शे : अशें शक्यच ना. टेरोरिस्टांक खंय ते फुकफुकतात. आमचेकडेन रिकॉर्ड आसा. तो थंयचो मोर्तेर आतां चड दीस काडपाचो ना. जेजूचें नांव घे म्हण सांगात ताका.

नरेन्द्र : हें पळेयात. तुमकां कितें विचारतालों ? म्हळ्यार, आं... गोंयची एकंदर स्थिती कशी आसा ? भारत सरकारान केल्या ती उपाययोजना पुर्तुगेजाक लागू पडली काय ना ?

गोंदेबाब : तें हांव कितें सांगतलों ? नाय म्हळ्यार ही उपाययोजना आमकां बादल्या खरी. ताका लागून जाल्या म्हणटात जाल्यार तें काय हांव नकळं. ताकाच खबर !

नरेन्द्र : तो कोण ?

गोंदेबाब : तो आनी कोण ? देव.

नरेन्द्र : अशें... म्हळ्यार तुमचें म्हणणें कितें ?

गोंदेबाब : म्हजें म्हणणें कांय ना. हांव आयिल्लों हांगा—

नरेन्द्र : तें म्हणिना हो. गोंयाविशीं विचारतां तुमकां. हो प्रस्न कसो सुटटलो—सो दिसता ?

गोंदेबाब : म्हाका तांतूत कितें दिसपाचें ? दिसूंक जाय ताकाच दिसतकर जालें ना ?

सुरेन्द्र : म्हाका दिसलां... म्हाका दिसता... हांव तुमकां सांगतां... नांव कितें म्हळें तुमचें ?

गोंदेबाब : गोंदेशणै माणारी.

सुरेन्द्र : हां— गोंदेशणै, हो प्रस्न आरमांच घेवन सुटपाचो. मिळमिळसाण उपकरना ह्या असल्या कामाक. शठाक शठ मेळूंकच जाय. रामदास वाचला मू तुमी ? शठासी शठ, उद्धटासी उद्धट... तशें जावंक जाय. नाळिच्या गुळयांबगर सालाझार बिटकी कवळना. खादी गुठलायली आनी निशेधपत्रां धाडलीं म्हण तो वचपार ना.

नरेन्द्र : अशे ! म्हणटकर तुज्या मत्तान आरमांच घेवन थंय वचूंक जाय.

सुरेन्द्र : हय, हय. मिलिटरीच धाडची पडटली. सगल्या गोऱ्यांक पाखल्यांक कापचे पडटले तेन्नाच गोंयची सुटका जातली.

नरेन्द्र : आयच्या युगांत आनी ही असली भाशा ! हें उलोवप शंबर वरसां फाटीं कोणूय आयकत आशिल्लो. अजिप्ताक कितें जालें तें पळोवन भागलेंना ?

सुरेन्द्र : कितें जालें ? रशियान धेंकणो घालतकच निवळ्ळें मू सगलें ?

नरेन्द्र : रशियाचो भंय ? चुकता चुकता. आयचें युगव हिंसेक पाळो दिना.

सुरेन्द्र : हिंसा—अहिंसा. गोयांत चल्लां तें पळेयात. दोळे फुटूंक ना सगल्याचे. अहिंसेक अहिंसा, हिंसेक हिंसा—गुळयो. घाला

मिलिटरी. कितें हो गोंदेशणै, जाता मू हो बोवाळ म्हांकव—पूल अडयतकर ?

गोंदेबाब : बोवाळ ? हय जाता, बेरान्दाचेर जाता. आनी अजाप न्हय गा ! चोवीस वरां जावचेपयलीं सगलो पुलाचो पूल दिसता न्हय ? कसली जादू जाता कोण जाणा !

सुरेन्द्र : पूण सरका भियेता काय ना ? मोर्तेर गडबडटा काय ना ?

गोंदेबाब : मोर्तेर ? म्हाका काय दिसना. तो टेरोरिस्टांक आयकता ? मदीं मदीं मडगांवच्या क्वार्टेलार हाडिल्लीं आसतात ताणें मडीं.

सुरेन्द्र : कोणाचीं ?

गोंदेबाब : आनीक कोणाचीं ? टेरोरिस्टांचीं.

नरेन्द्र : आगा गोंदेबाब. हिंसेक जाप हिंसेनच. तांकां फावच.

सुरेन्द्र : (चवताळून) आनी फाटीं सत्याग्रहावेळार कितें जालें ? खंय पावली तुमची अहिंसा ? पुर्तुगेजांनी दिली मू जाय गुळयो सोडून ? शीः शीः तुमचे अकलेक. (गोंदेबाब हें पळेवन काचाबूल जातात. ते दोगांकडेनय अक्कासारके पळेत रावतात.)

नरेन्द्र : सुरेन्द्र, सांबाळून उलय, अक्कल कोणाची काडटा तूं ?

सुरेन्द्र : जाय म्हण काडटलों. म्हाका कोणाचो भंय आसा काय कितें ?

नरेन्द्र : गेट आवट अँट वन्स. तुका हांगा आफयला कोणें ? (सुरेन्द्र फाटीं सरता आनी वोगी रावता. मदींमदीं ताजे हात लुवलुवतात म्हण तो कदेल्याच्या खांचिनीं काडयो घालता. उपरान्त कदेल जमनीर आपटिता आनी बुटांच्या खोंटांनी विकूण मारता.)

नरेन्द्र : गोंदेबाब, कितें हालहवाल थंयची ? च्या, साकर मेळना म्हण कळटा. मागीर कशें जाता तर तुमचें ?

गोंदेबाब : च्या आनी साकर मेळना ? कोण सांगता ? अहो, अजुनय हॉटेलांतली च्या काय आप्यावयर जावंक ना. आनी तातूंत च्या चें नाजाल्यार साकरेचें प्रमाण अुणें आसवें, तर तेंय काय ना.

नरेन्द्र : ब्लॅक वता जातली.

गोंदेबाब : ती कशी वता ती हांव नकळं, पूण थंय जाय तितली मेळटा.

नरेन्द्र : हय ती वता ती दिसताच. नाजाल्यार तुमी च्या कशे-पियेतले आशिल्ले ?

(सुरेन्द्र आनीक एक फावट कदेल आपटिता ताचो बोवाळ आयकून) आरे, कदेलो म्होडटा काय कितें ?

सुरेन्द्र : कदेलो कित्याक मोडटलों ? पिशें लागूक ना म्हाका.

नरेन्द्र : कोणाक लागलां तर पिशें ?

सुरेन्द्र : आनी कोणाक ? ह्या बिकणांक. थंय तो मोर्तेर आनी हांगा हे बिकूण. सारकेंच खातात रगत लोकांचें. तांकां—तांकां

(परतो बुटांनी चिड्डिता आनी मागीर वता.)

नरेन्द्र : (गोंदेबाबाक हळू) पिसायो आनी कितें ?

गोंदेबाब : ते कितें करतात ?

नरेन्द्र : हो मू ? ऑफिसाक म्हण सांगून वता तो खंय वता देवाक खबर. हालमपेड्डशार पडिल्लो दिसता. हाका ताका जमोवन नाका तसलो बोवाळ. पिस्तुलां...

गोंदेबाब : पिस्तुलां ? तीं कित्याक ?

नरेन्द्र : पुर्तुगेजांक मारुंक आनीक कित्याक ?

गोंदेबाब : खऱ्हाणीच ? (भियेतात. काचाबूल जातात.) आनी तुमी ?

नरेन्द्र : आमगेलें तत्व निराळें. आमचें स्पष्ट मत आसा की गोंयचो प्रस्न सैन घालून सुटपाचो ना. आमकां इंटरनॅशनल प्रेस्टिज सांबाळूंक जाय. कळलें मू हो ?

गोंदेबाब : कसलो कितें म्हळें तुमी ?

नरेन्द्र : इंटरनॅशनल प्रेस्टिज.

गोंदेबाब : (अजून तांकां समजूक ना) म्हणटकर आमी बेगीन सुटपाचीं चित्रां ना तर ?

नरेन्द्र : ना. म्हाका काय दिसना.

गोंदेबाब : जावं. तितलेंच बरें जालें ना ? चार पयशे तरी जोडटले लोक.

नरेन्द्र : (मातसो दुबावून) कितें म्हळें ?

गोंदेबाब : अशेंच उरलें जाल्यार चार पयशे जातले लोकांकडेन. होच फायदो न्हय ?

नरेन्द्र : म्हणटकर अशेंच हें उरचें अशी इत्सा तर गोंयच्या सगल्या लोकांची ?

गोंदेबाब : हय म्हणूं येता आनी नाय. पूण ना कित्याक म्हणचें ? तुमकां दिसना हें सगलें कितें घडटा ताजेवरसून ?

नरेन्द्र : (मातसो ताफार जावन) तुमचे सारके लोक आसात म्हण पुर्तुगेजालें फावलां.

गोंदेबाब : कोणाय सारके जायना. पूण फावलां खरें ताजें.

नरेन्द्र : तुमच्यांत तुमी आमकां भरसूं नाकात. आमी पयस आसांत.

गोंदेबाब : आमी लागीं आयल्यात ते ताकाच लागून. अशा वेळार आमकां ताणेंय सोडल्यार कशें जायत ?

नरेन्द्र : तुमचो धन्दो कितें हो ?

गोंदेबाब : म्हाका म्हणटात ? म्हजें कितें, चल्लां. मेळटा हातपांय आसासर.

नरेन्द्र : हांगा आमगेर तुमचें कितें काम ?

गोंदेबाब : म्हाका पांडुबाब जाय आशिल्ले.

नरेन्द्र : तांचे कडेन कसलें काम ?

गोंदेबाब : काम म्हळ्यार-काम कसलें ? पळोवया ते कितें करतात तें.

नरेन्द्र : चड म्हत्वाचें दिसता ! आमकां सांगपाचें न्हय ?

गोंदेबाब : हय. म्हत्वाचेंच.

नरेन्द्र : बरे संवकळले दिसतात. हुशार आसात.

गोंदेबाब : हुशार म्हळ्यार. हातूंत कसली हुशारी ?

नरेन्द्र : हें पळयान. तुमी भायलेभायर चलूंक लागल्यार बरे.

गोंदेबाब : कित्याक ? कामाक तर आयलां. मुद्दम आयलां आनी अशें कितें उलयतात तुमी ?

नरेन्द्र : तुमगेलें काम हांगा जावपाचें ना. तुमी चलू लागत.

गोंदेबाब : अशें कितें हें ? तुमचें थरलां तर.

नरेन्द्र : हय. सगलें थरलां. बरे भशेन वाट धरात.

गोंदेबाब : मागीर तांणीं म्हाका हांगा आसोवन हाडलो कित्याक ?

नरेन्द्र : तुमी कितें दुसऱ्याचेर शिताडो वडोवंक सोदतात काय कितें ?

गोंदेबाब : कसलो म्हाका समजना तुमी कितें उलयतात तें.

नरेन्द्र : आतांच समजायतां. सुरेन्द्र, ए सुरेन्द्र, हो भायर गेलो काय कितें ? सुरेन्द्र, ए सुरेन्द्र (तो भितरल्यान 'ओ' म्हणटा आनी भायर येता.) यू सी, हियर इज ए नोटोरियस फेलो कमींग फ्रॉम गोवा. आय सस्पेक्ट हिम टु बी ए-

नरेन्द्र : म्हाका दिशिल्लेंच. पळेनाफुडें दिशिल्लेंच. हे-हे कोण तू-पयलीं सांग.

गोंदेबाब : हांव...बू...बू...बू...बू... (कडकडटात)

सुरेन्द्र : समजला कितें तूं ? हांगाच्यो गजाली काडूंक आयला तूं ? तुका दिसलें कितें ? आमी फटवतले म्हण समजल्लो ? चोर...

गोंदेबाब : हें कितें म्हणटा...तु...तु...तु...तु...मी.

सुरेन्द्र : बावळो जावं नाका. तुका आतांच दाखयतलों आशिल्लों. व्हडलें गोंय. पूण हात धरल्यात आमचे. घरां पिस्तुलां दवरुंक दिनात. नरेन्द्र, हो असलो तसलो न्हय, म्हा खांपो आसा. हाका असो सोडूंक जायना.

नरेन्द्र : तूं बरे भशेन सांग. खरें खरें सांग. आमी तुका सोडटां. सत्य उलय. आमचो आग्रह आसा. नाजाल्यार कायद्यान चलचें पडटलें.

गोंदेबाब : हांवें कितें...तें...केलां...अशें कितें करतात तुमी?... पांडुबाब ?...पांडुबा...ब ? तांचे न्हाण जावंक ना ? ते येवं दी ..नाजाल्यार...बरें. आसूं दी ..हांव वतां.

सुरेन्द्र : खंय वता तूं ? आतां धाडटां तुका आर्थर रोडार. असले धंदे करता ? आमकां खबर आसा बरे भशेन. कोणाकोणागेर तुमी भोंवतात तें. अशे तरेन पयसो मेळोवचे परस शेण खायत.

नरेन्द्र : सुरेन्द्र, वायट भाशा आमकां सोबना. चल, बंदोबस्त कर.

सुरेन्द्र : तो बंदोबस्त जायसर हांव ताजो हांगाच बंदोबस्त करतां. तूं चल, फोन कर पोलिसाक.

गोंदेबाब : पोलिसाक ? तो कित्याक ? आवय म्हजे... (कडकडटा) हांवें कितें केलां तुमचें ? नाका, नाका, पांया पडटां तुमच्या. पांडुबाब, पांडुबाब, (ते मोट्या मोट्यान उले मारतात आनी भितर धांवपाक पळोतात. सुरेन्द्र तांकां घट्ट धरता आनी

तांचेर एक लावंक वता. म्हणसर... पांडुबाब भितर सरतात.
फाटल्यान शाणू आसा.)

पांडु : नरेन्द्र, सुरेन्द्र, कितें चल्लां ? कोण, गोंदेबाब ? केन्ना आयले ? (वोगूय जाण फाटीं सरतात.) केन्ना आयले ? चड वेळ जालो ? (गोंदेबाब कडकडटात आनी रडकुळे परतल्यान जाप दिनात) तुमी उलयनात कित्याक ?

शाणू : ते येयल्यार जायतो वोगोत जालो ! अर्द वर जातेले.

गोंदेबाब : आनी म्हाका कोणेंच कशें सांगलेना ? तुमकां अशें कितें जालां गोंदेबाब ? या, बसा अशे. शाणू, चल, च्या बीं घेवन यो. आनी तुमी कितें पळेतात रे ? कितें घडलां ? कसलो बोवाळ ? (ते नेटान भितर वतात.)

पांडु : तूं कोणाक रावला रे हांगा ? चल, सटकून च्या घेवन यो. (तो वता) या, बसा.

गोंदेबाब : ना पांडुबाब. वतां हांव.

पांडु : खंय वतात ? गोंयांतसून केन्ना भायर सरले तुमी आनी पावले केन्ना हांगा.

गोंदेबाब : काल पावलों. आज सकाळीं तुमकां मेळचें म्हळें.

पांडु : बरें केलें. पूण तुमी थेट हांगाच कित्याक आयलेना ? तुमकां कितें परकेपणां आशिल्लीं ? दुसरे कडेन कित्याक रावले ?

गोंदेबाब : ऑब्रिगाद, पांडुबाब. तुमच्या ह्या उतरांनीच जीव भरलो. आतां वतां हांव.

पांडु : कितें ? खंय वता ? च्याय घेवचेना ? शाणू, ए शाणू ?

गोंदेबाब : नाका नाका पांडुबाब, म्हाका आतां वचुंकच जाय.

पांडु : पावलेच ना आनी वचपाचें-शें म्हणम्हणसर ?

गोंदेबाब : ना ना... तशेखातीर न्हय. म्हाका आतां रावन दिसना.
मन उठलां

पांडु : कितें ? अशें कितें हें ? या बसात तरी. आमचें उलोवपाचें आसा तें कश्या.

गोंदेबाब : कसलें उलोवप ? म्हाका कांय सांगसारकें ना. वतां हांव.

पांडु : गोंदेबाब, कितें घडलां तुमचें ? आंग बी तापूं ना मूं ? कडकडटात कित्याक ?

गोंदेबाब : ना, ना. शे ! जोर कित्याक येतलो ? हांव बरो आसां, बेस बरो आसां.

पांडु : तुमी आयिल्ले तें वाम थंयच उरले.

गोंदेबाब : हांव कामाक आयिल्लों न्हय ? हय. पूण आसूं तें आतां.
हांव वतां.

पांडु : गोंदेबाब, म्हाका तुमचें आरोग्य बरें दिसना. तुमी आतां वचुंकच नाकात. हांगाच रावात.

गोंदेबाब : हांगा ? हांगा ? ना, ना, ना. हांव वतां. म्हाका वचुंकच जाय, वचुंकच जाय.

पांडु : अशे हे परिस्थितींत हांव तुमकां सोडपा ना (गोंदेबाबाचो हात धरतात. म्हणसर नरेन्द्र आनी सुरेन्द्र भायर येतात. सुरेन्द्राल्या हातांत काळो बावटो. नरेन्द्राल्या हातांत एक

पोस्टर. ताजेर वरयलां. 'अन्न-सत्याग्रह.' गोंदेबाब आनी पांडुबाब हांचेमदीं येवन मोन्यानी रावतात. पांडुबाबांक तें पळोवन लज जाल्या आनी गोंदेबाब तर आकुळपिळूळ जाल्यात.)

पांडु : हें कितें चलयलां तुमी ?

सुरेन्द्र : प्रोटेस्ट. शेम, शेम, शेम.

नरेन्द्र : अन्न-सत्याग्रह.

पांडु : कित्याखातीर ? (नरेन्द्र आनी सुरेन्द्र गोंदेबाबांकडेन बोंड दाखयतात.)

गोंदेबाब : पळेले ? पळेले ? तुमीच पळेयात. हांव वतां आतां. बरें येतां. (ते ताकतिकेन भायर सरतात. शाणूलो च्या येता.)

शाणू : हो हाडलो च्या धनया. आरेच्या, खंय गेलो काय परकी ?

सुरेन्द्र : शाणू, च्या हांगा हाड. परकी गेलो. (पांडुबाबांचें आतां-मेरेन लक्ष गोंदेबाबाकडेन आशिल्लें. थंयच दोगांय भावांचें वता. उपरांत ते परततात.)

पांडु : (तिडकीन) कोण मनीस हो, आनी कितें...

सुरेन्द्र : तुमोय वळखना काय कितें ? जालें. म्हाकाय दिशिल्लेंच.

नरेन्द्र : म्हाका दुबाव आयिल्लोच. वळखदेख नासतना लोकांगेर येवप आनी तें कित्याक तें कळ्ळें मरे तुका सुरेन्द्र ?

सुरेन्द्र : आमकां लागून. पळे, पुर्तुगेज कसो भियेता तो. ताका सि. आय. डी. आमगेरूच कित्याक धाडूंक जायशिल्ले ? जाणा, गोंयचो प्रस्न आसा जाल्यार तो हांगा, ह्या घरांत.

नरेन्द्र : तशें म्हणिना हांव. भारत सरकाराक फटोवन स्मगलिंग करता तांतलोच तो एक. आबा, तुमकां कित्याक सोदतालो तो ?

पांडु : (तिडकीन) म्हाका खबर ना.

नरेन्द्र : स्मगलर, स्मगलर. असल्यांक धरून सी. आय. डी. कडेन पावते करुंक जाय. आमच्या आवाकडेन बरेपणां जोडूंक आयिल्लो. वळखी मोट्यांच्यो आनी धंदो खोट्याचो. आमच्या नांवार अशी ही जोड करप आनी मागीर घे. चंगळ. मारतात मजा, पियेतात सोरो, काडटात मिनां. बरें शिकलो. तरूय हांव ह्या तत्वाचो पडलों. नाजान्यार अवळय सुरेन्द्राकडेन पावतो करतलों आशिल्लों.

सुरेन्द्र : म्हाका अशे किंवाटे येता म्हण सांगूं ? असोच वचूं आनी धरून हाडूं त्या चोराक. पयस पावचोना. लागींच आसतलो. भायर बी रावंक ना मू आमच्यो गजाली आयकूंक ?

पांडु : (सहन जायना जाल्ल्यान.) आरे, हें कितें करतात तुमी ? म्हाका पिसो करपाचें यवजिलां काय कितें ? विद्वाट्यांनो, ह्या घराची अब्रू तरी राखात. त्या मोट्या नाकांक कोळसो सारोवंक नाकात. पुरो जालें.

नरेन्द्र : आबा, कितें जालां तुमकां ? त्या ब्लॅकवाल्याचो तुमकां येदो कड ? भांगर चोरून तो हाडटा आनी हांगा विकता ते बरें करता ?

सुरेन्द्र : हांगाच्यो गजाली आयकून त्यो थंय पावत्यो करप हीं बरीं कामां ? असले धंदे करून पोट भरतल्यांक. मेकळे सोडप ?

पांडु : नरेन्द्र, सुरेन्द्र, तुमी बरे आसात मरे ? ना. म्हाका दिसना. म्हज्या नशिबांतच आयलां हें सगलें पळोवपाचें. आसूं. मातशे जाता जाल्यार कदेलीर बसात. तें हातांतलें सामान मातशें कोनशाक वडयात. आजच हांव तुमकां हें अखेरचें सांगूंक सोदतां, कळ्ळें ? (सु. आनी न. कुरवांनी अकामेकांक 'कितें' म्हण विचारतात. मागीर त्यो बडयो व्हरून कोणशाक दवरतात आनी अचळय येवन बसतात.) जाणा तूं नरेन्द्र, आमगेलें पावशालें घराणें केदें नावास्तें, जाणा तूं ? पूण कर्मभोग ! कर्मांत आशिल्लें खंयच चुकना. म्हज्या वेळार, हय-तेन्ना आमचो गोंयांत रावतिको. हांव हय-हय सोळा वरसांचो जातां, चलयकारांच्यो ह्यो उडपयो पडटाल्यो म्हज्या थळाखातीर. (ते मान हालयतात. शाणू फाटल्यान अजापान आयकता.) कूळ पयल्लेचेंच मोटें आनी नांव आशिल्लें. म्हजें लग्न जालां सुमार अठरा वरसांचो आसतना. कळ्ळें ? आनी आतां, नरेन्द्र, तूं म्हजो व्हडलो न्हय ? (तो हय म्हणटा) तुका कितलीं वरसां ?

नरेन्द्र : तेत्तिस.

पांडु : तुजे फाटलो सुरेन्द्र. कितल्यावें रे तुका ?

सुरेन्द्र : एकतिसावें.

पांडु : आनी तुमचीं लग्नां अजून कित्याक जायनात ?

नरेन्द्र : आबा, मदींच लग्नाचें-शें कित्याक काडलें ?

पांडु : तेंच सांगतां. आयकात फुडें. तुमचें लग्न कित्याक जायना जाणा तूं ? एकलोय चुकून लेगीत आजमेरेन म्हजेकडेन काय येवंक ना. तुमचे कडेन आयल्यात ? (ते एकामेकांक दोळ्यांनी विचारतात आनी मागीर ना म्हणटात.)

सु. न. : ना.

पांडु : आमच्या घरांतलो पयसो काय अजून ना जावंक ना. देवा दयेन अजून बरें चल्लां. खरें म्हळ्यार येन्नासर सुनो आनी ल्हानसान भुरग्यांनी कुचकुचीत भगपाचें सगलें घर. पूण कर्मभोग !-नशिबांतले काडूंक नज. तुमचीच करणी तुमीच भोगतात आनी मदीं हांव हुमकळटां.

सुरेन्द्र : आबा, आमी लग्नच करचेतात.

पांडु : आनी तुमी जातले म्हळें तरी खंय तें जावंक आयलां ? तशेंच रावात. समजलें ? सुरेन्द्राक दिसता दिसता तो मनीस मोंतेरीचो भाव. आनी तुका, नरेन्द्राक दिसता येतावेता तो भांगर-हाडपी. भांगर हाडटले थंयच उरले. ते तुमच्या हाताक लागूंक पिशे न्हय. येदोळ आयिल्लो तो, हय गोंदेबाब, तो भांगर हाडटा काय ना हांव नकळं, तुमी जाणा जातले. पूण नरेन्द्र, हांगा तो आयिल्लो तो मात तुजेखातीर आपली चली घेवन.

न. : सु. : चली ?

-[ ]-

हें गीत रातभर लाशीत रावलें

हें गीत रातभर लाशीत रावलें
काळखांत म्हजें काळीज पाशीत रावलें.

दाटले ओले सूर, दोळ्यांत दुकांचे
आंगभर काजळ काळें फाशीत रावलें.

ओंठावयले तुजे ते वसंत सुवाळे
काळजांतलें दुख म्हजें ताशीत रावलें

पापण्यांचे देगेवयलें निस्तूंक लागलें पाणी
म्हजें किणेल्लें भान पुशीत रावलें.

जळ्ळें मन म्हजें, ह्या बिण्ण काळखांत
रांपिल्ली व्यथा म्हजी घांशीत रावलें.

ओंठावयले बोल, ओंठांक परकी जाले
काळजांतले खोल घाय सोशीत रावले.

-परेश नरेंद्र कामत

आमच्या भुरगेवणांत आमकां शिकोवंक एक मास्तर येतालो, ताची म्हाका याद आसा. तो आमकां संस्कृत व्याकरणाचें पुस्तक सगळ्याचें सगळें तोंडपाठ करूंक लायतालो. त्या पुस्तकांत चित्रांचो उपेग केल्लो आशिल्लो. पूण त्या चित्रांचो अर्थ मास्तर आमकां स्पश्ट करून केन्ना सांगनाशिल्लो. दिसाफाटल्यान दीस वताले आनी आमी कसले तरी अनवळखी वस्तू खातीर एकासारके परिस्रम करतांत अशें आमकां दिसतालें. म्हणटकच आमची अवस्ता थेट त्या एका दुख्खवादी तत्वगिन्यान्यासारकी 'Pessimist' जाताली. त्या तत्वगिन्यान्याक संवसारांतल्यान विसव घेतले बगर चलतल्या कर्माची गतीच फकत दिसताली वा तितलीच तो पळेतालो. पूण ताका पूर्णावस्थेंतली सासणाची थंडाय केन्नाच दिसनासली वा ती पळोवपाची बुद्दय जाय नासली.

- रवीन्द्रनाथ टागोर

- पडटलो ? जायत्यो वाटो मेळटल्यो. चडटलो ?
अकूच वाट आसा.

पुस्तकस्य राज

मूळ बरोवपी : जॉन बुनयान

रूपकार : माणिकप्रभू नायक गावणेकार

सत्यवानाक देवदुतान दिल्ल्या पुस्तकाची याद जाली. कित्याक तर तें पुस्तक आशिल्लें ताच्या सासणाच्या आनंदाचो सांठो. ताणें बोल्सांत आसा जाल्यार पळेलें. पूण थंय तें नाशिल्लें. ताका सामको हुसको जालो. खंय भासत काय तें पुस्तक ! खंय वडयलां काय हांवें तें पुस्तक ? ताका कितें करचें तें कळना जालें. त्या पुस्तकाची तर ताका सामकीच गरज आशिल्ली. ताणें मनांत म्हळें. ' कितें पिशेपणां केलीं हांवें ? मातशी मातशी ताका याद जावंक लागली. हय. जंय हांव विसव घेतालों थंयच तें पुस्तक पडलां आसतलें. तो परतो त्या जाग्यार बचूंक लागलो. आपणाचेरच तो फडफडटालो. खरें म्हळ्यार थंय ताका थोडो वेळच विसव घेवपाचो आशिल्लो. पूण थंय तो रातभर न्हिदलो. रडत रडत आपणाकच गाळी संवत धांवत त्या जाग्यार परतो गेलो. परतो गेल्ल्यान कितलासोच वेळ ताचो फुकट गेलो.

ताका तें पुस्तक मेळ्ळें काय ? सादे चुकीन ताचें लुकसान कितलें जालें पळे ! तें पळे पुस्तक थंयच पडलां. सत्यवानान तें बेगीन बेगीन उखल्लें. आनी देवाचे ताणे उपकार मानले. पुस्तक मेळटकूच ताका खुबच खोस जाली. आनी रोखडोच तो परतो मार्गाक लागलो. आतां दीस सोंपत आयिल्लो. तो काळखांतच वचूंक लागलो. वाटेर दुश्ट मोनजात मेळ्ळी जाल्यार फटींग आनी पळकाडपी म्हणटाले तशें म्हाका ती फापसून खातली. अशें मनांत म्हणतच तो वचूंक लागलो. ताचे सामकार ती ओडलावणी सुवात कसली आसा

काय ? हय ती ओडलावणीच आसा. ते सुवातेचें नांव ' सुंदरकाय ? ती सुवात त्या रस्त्यालागींच आशिल्ली. सत्यवानान ती सुवात पळेली तो खुशालभरीत जालो. विसव घेवपाखातीर तो थंय बेगीन बेगीन वचूंक लागलो. पूण ती वाट अशीर आशिल्ली. आनी ते वाटेच्या शेवटाक एक ल्हानशें घर आशिल्लें. आनी त्या घरा सामकारच दोन व्हडले शींव आशिल्ले. खरें म्हळ्यार त्या शिंवांक सरपळेन घट्ट बांदिल्लें, पूण तें सत्यवानान खंय पळेंलां ? ह्याच शिंवाक पळोवन फटींग आनी पळकाडपी परते गेल्ले. सत्यवानाकय भंय दिसलो. परतें वचचें अशें ताकाय दिसलें. कित्याक तर फुडें वचप म्हळ्यार साक्षात मरणच. पूण घराच्या दरवाजा लागींच राखण करपी उबो आशिल्लो. ताणें सत्यवानाक पळेलो आनी तो आड्डून म्हणूंक लागलो, ' आरे, असो भियेता कित्याक ? शिंवांक भियेवं नाका. तांकां बांदल्यात. यात्रिकांचो खंयमेरेन विस्वास आसा तें पळोवपाकच तांकां थंय दवरल्यात. सामको नीट वाटेन यो म्हणटकच तुजे वाटेक कोणच वचचो ना.' ताणें सांगलें. तशें तो भियेत भियेत नीट भितर येवंक लागलो. वाटेर शींव व्हडल्या व्हडल्यान आड्डले. पूण ताका तांणी कांयच केलें ना. दाराकडेन पावतकच सत्यवानान राखण करतल्याक म्हळें, ' हे घर कसलें ? आयची रात हांगा हांव रावूं ?

राखणदार : हें घर दोंगुलेच्या धनयान बांदलां. यात्रिकांचे सुख सोई खातीरच बांदला. हें. बरें तू खंय साकून येता ? तुका खंय वचपाचें आसा ? तुजे नांव कितें ?

सत्यवान : हांव नासाडी शारांतल्यान येतां. म्हाका अमर जीण शाराकडेन वचचें आसा. आयची रात हांव हांगा रावन फाल्यां हांव वतलों. म्हजी पिशेपणच म्हाका नडलीं. ते दोंगुलेचेर मातमो विसव घेतलो आनी थंयच केन्ना न्हिदलों तें कळ्ळव ना. इतलेंय जावन हांव बेगीन पावतलों आशिल्लों. पूण हें पुस्तक थंयच विसरून हांव फुडें आयलों. आनी तें हाडपाखातीर म्हाका परतें वचचें पडलें. म्हण म्हाका कळाव जालो.

राखणदार : अशें कांय नज. हांगा बस. कांय सेवा करपी बायलांक हांव आपयतां.

अशें म्हण राखणदारान घांट वाजयली. थोडो वेळ जातकच एक सुंदर आनी शांत दिसपी बायल आयली. तिचें नांव आशिल्लें विवेकबाय. तिका कित्याक आपयलां काय म्हण तिणे राखणदाराक विचारलें. राखणदारान तिका सगळी गजाल सांगली. आनी म्हळें ' तुका जें कितें बरें दिसता तशें कर.' तिणें सत्यवानाची मायेन वासपूस केली. तिका कांयच लिपयनासतना सत्यवानान सगळी खबर सांगली आनी विचारलें, ' हांव रावत्यार जायत हांगा.' तागेली सगळी खबर आयकून तिचो गळो भरून आयला आनी तिणें म्हळें, ' घरांतल्या आनीक दोन तिगांक हांव आपयतां. ते प्रमाण तिणें आनी तिगांक आपयलें. एकलेचें नांव ' समजिकायबाय ', दुसरेंचें नांव ' सद्दाळबाय ' आनी तिसरेंचें नांव ' दानतबाय ' त्यो सगळ्यो जाणो येवन ताका घरांत घेवन गेल्यो. तांणी ताका खावपाक पियेवपाक दिलें तशेंच जेवण जायमेरेन तीं सगळीं ताचेलागीं गजाली मारपाक बसलों.

सद्दाळबाय :- म्हाका खात्री आसा, तुमकां हांगा कांयच त्रास जावंचेना म्हण. तुमचेकडेन उलोवपाक आमकां खोशी जाता. तुमचो प्रवास कसो जालो ?

सत्यवान :- तुमचें देव बरें कळ. तुमी म्हजो हांगा आदरसत्कार बरो केलो. बरें जावं तुमचें.

सद्दाळबाय :- पूण तुमी अशे यात्रीक कशे जाले ?

सत्यवान :- म्हज्या मनाची सामको घुस्मटमार जालो. हांव ज्या शारांत रावतालो त्या शाराचो आतां नाश जावपाचो आसा अशी म्हजो खात्री जाली. म्हाका कांयच सुचना जालें आनी देखुनच हांव प्रवासी जालों.

सद्दाळुबाय :- पूण ह्याच मार्गान तुमी कशे आयले ?

सत्यवान :- ईश्वराची तशी अत्सा! हांव असोच विचार करीत उबो आसतना देवदूत अकस्मात म्हजे म्हऱ्यांत उबो रावलो. ताणेंच म्हाका ही वाट दाखयली.

सद्दाळुबाय :- मागीर तुमकां बोधकरपी मेळ्ळोच आसतलो.

सत्यवान :- हय तर. ताणेंच म्हाका कितल्योश्योच गजाली सांगल्यो आनी दाखयल्यो. तांतूंत तांतूंत तीन गजाली हांव कसोच विसरचोंना. पयली गजाल म्हळ्यार ईश्वराची आमचेर खूब कृपा आसा. दुसरी ती आमच्या काळजांत आसा. पूण मनीस देवापासून पयस वचत आसा. तिसरी गजाल म्हळ्यार मनशाक तागेल्याच कर्माचीं फळां भोगचीं पडटात. मागीर हांवें व्हडलो म्हाल आनी भांगराची मुस्तायकी घाल्लीं मनशां पळेलीं.

मागीर ताचे फाटीवयलें वजें कशें पडलें आनी ताच्या मनाक बरें कशें दिसलें, देवदुतान खंयच्यो खंयच्यो वस्तू दिल्यो हें सगळें तिगांकय ताणें सांगलें. तशेंच आठशी भोळो बी कशे मेळ्ळे आनी तांची भेट जाय-मेरेन कितें कितें घडलें ती सगळी खबर सांगली.

समजीकायबाय : तुका तुज्या गांवाची याद येता काय नारे ?

सत्यवान : केन्ना केन्नाय येता. पूण तिटकारोय येता. आनी अमर शाराकडेन वतलों जाल्यार त्या गांवाचो त्याग करचोच पडटलो.

समजीकायबाय : पूण गांवच्या कांय गजालिची याद येताच आसतली तुका!

सत्यवान : हय. म्हज्या मनाआड कांय गजाली जातात. खरें म्हळ्यार म्हज्यो आवडी रोकड्योच कश्यो बदलूं येतल्यो ? वायट संवयो, निन्द गजाली हांचे केन्नाच

सोडून दिल्यात. म्हजे भितर वायट आनी बरे गूण आसात. वायट गुणांचो म्हजेर परिणाम जावचोना असो हांव श्रेंतन करतां.

समजीकायबाय : तुजे भितरले वायट गूण सामके ना जावन गेल्यात अशें केन्नाय तुका दिसलां आसतलें.

सत्यवान : दिसता तर ! तशें केन्नाय जाता. पूण जेन्ना तशें घडटा तो खीण मात चड मोलादीक आसता.

समजीकायबाय : पूण अशें केन्ना दिसता ?

सत्यवान : केन्ना केन्ना हें पुस्तक वाचून दिसता. तर केन्ना केन्ना देवाची मूर्त पळोवन दिसता. तर केन्ना केन्ना हांव म्हज्या ध्येयाकडेन एकरूप जातां तेन्ना म्हाका तशें दिसता. ध्येयाकडेन एकरूप जातुकूच म्हज्या मनांतले वायट विचार सामके विरगळून वतात.

समजीकायबाय : अमर शाराचो तुका ध्यास कित्याक लागला ?

सत्यवान : ईश्वराचें खासा म्हाका दर्शन जावचें अशें दिसता. जंय मरण ना दुख ना, जंय थंय निर्मळकाय आसा, सगळ्या वाटारांतल्यान ॐ शांती ॐ शांती आवाज आयकूंक येता असली सुवात पळोवपाक म्हाका खुशालकाय जातलो.

दानतबायन ताका हळूच म्हळें 'तुजें लग्न जालां ?'

सत्यवान : हय तर, म्हाका वायल आनी चार भुरगीं आसात.

दानतबाय : मागीर तांकां बराबर घेवन तूं कित्याक आयलो ना ?

सत्यवान : तांकां म्हजो मार्गच पसंत ना. हांवें तांकां कितलें सांगलें पूण म्हजें आयकता कोण ?

दानतबाय : देव तांकां सदबुद्धी दिवं.

सत्यवान : हय, हांवय देवाची तशीच प्रार्थना करतां. कित्याक तर हांव तांचेर खुबच माया करतां. आनी तांकां बेस्टेंच सांगचे परस म्हजे जिणेचें कुर्तुबच तांकां वाट दाखयतलें. देखुनच तांचे बराबर चड वेळ अुलोवपांत हांवें होगडायलोना.

तीं अशेभशेन अुलोवपांत गुल्ल आसतना तांच्या मनशान जेवण जालां म्हूण सांगलें.

जेवणाक बरे बरे जिनस केल्ले. जेवता आसतना तांचो ह्याच विशयाचेर गजाली चलताल्यो. देवान मनशाखातीर कितले कश्ट सोंसल्यात, देव मनशाच्या काळजांत आसा, इतलेंच न्हय मनीसच ईश्वररूप जावंक शकता. हाच्यो कितल्योश्योच देखी 'समजीकायबाय' दिवंक लागल्यो एका अवतारांत देवान खासा कश्ट सोंसून लोकांक सूख कशें दिलें तें तिणें सांगलें. तशेंच दुसऱ्या एका अवतारांत देवान लोकांक संकश्टांतल्यान कशें वाचयलें आनी लोकांक कर्तूप करपाक लावन ईश्वररूप कशें दाखयलें, हेंय तिणें सांगलें. तिणे व्हड व्हड मनशांच्यो देखी दिवन तांच्या मनाक उबारो हाडलो. आनी एका अवतारांत देवान आपूणच बळी वचून लोकांक मागाचो संदेश कसो दिलो तें तिणें ताका सांगलें. इतलेंच न्हय तर फाव त्या मार्गान गेल्यार ईश्वराचें दर्शन जाताच जाता हें तिणें नेट दिवन सांगलें. फुडें तिणें म्हळें 'गरीब, गिरेस्त असो फरक देव केन्नाच करिना. तशेंच देव अमर शारांतच रावता अशें ना. तो सगळेकडेन वास करता. तुमी गरीब जाले कितें वा गिरेस्त जाले कितें, गोठ्यांत जल्म जावं ना जाल्यार म्हालांत जल्म जावं-जो ईश्वराची भक्ती करता, सेवा करता ताचे फाटल्यान तो उबो आसता.' कितलो वेळ मेरेन असल्यो गजाली माये-मोगान तांच्या चलताल्यो. मागीर ताच्या न्हिदपाची वेवस्था तिणे एके कुडींत केली. ते कुडिचें नांव आशिल्लें 'शांतताय.' थंय तो सकाळ जाय मेरेन न्हिदलो आनी सकाळीं उठटकच ताका त्यो अभ्यासकुडींत घेवन गेल्यो. थंय तांणी ताका एक पुस्तक दाखयलें. पुस्तक बरें जाड जूड आशिल्लें. त्या पुस्तकांत ताका तागेल्या संबंदान काटल्या आयुश्यांतल्यो कितल्योश्योच गजाली वाचूंक मेळ्ळ्यो. तशेंच मनशान कितल्योय जरी चुको केल्यो आनी जर ताका पश्चत्ताप जालो तर देव ताका बऱ्या मार्गान व्हरतलोच. मागीर त्यो ताका शस्त्रां दवरता ते कुडींत घेवन गेल्यो. थंय तरेकवार शस्त्रां पळोवन सत्यवानाक अजापच जालें. आतां मेरेन मनीसजातीन वापरलेलीं शस्त्रां पळेलीं. हींय शस्त्रां घेवन

देवान वायट शक्तिचो नाश आतां मेरेन केला आनी फुडेंय तो करतलो. हें मगळें पळोवन सत्यवानाक खोस जाली. आनी तो वचपाक सोदूंक लागलो. पूण तांणी ताका आयो करून त्या दिसा दवरलो. कित्याक म्हळ्यार ताका दुसऱ्या दिसा सुंदर दोंगोर दाखोवपाचो तांचो बेत आशिल्लो. आनी खरेंच दुसऱ्या दिसा सकाळीं त्यो ताका घराचे गच्चेर घेवन गेल्यो आनी तांणी ताका दक्षिणेकडेन पळोवंक सांगलें. थंय ताका कितें दिसलें? सत्यवान तर एकासारको पळेत रावलो. कितलें सुंदर शार तें! त्या शाराभोंवतणी झाडापेडांनी गच्च भरिल्ले दोंगर आशिल्ले. वचत थंय पाचवें चार दिसतालें. ऊंच ऊंच सुरुचीं झाडां, वेगळ्या वेगळ्या फळांनी आनी फुलांनी भरिल्ल्यो वाली आनी रूख, दाखांच्या घोंसांनी भरिल्ले बाग, झुळझुळ व्हांवपी झरे. खरेंच कितलो ओडलावणो देखाव दिसता हो. तो पळोवन सत्यवानाची तर समाधीच लागली. तांणी म्हळें, देवानच यात्रिकांखातीर हें शार वसयलां. तूं थंय पावतकूच तुका थंय अमर शाराचो दिंडी दरवट दिसतलो. मागीर तांणी ताका उपेगी पडसारकीं शस्त्रांय दिलीं. तांकां निमाणें नमस्कार करून तो फुडें वचपाक लागलो. सत्यवानान राखण करपाक विचारलें: 'आनीक कोण यात्रीक फुडें गेला हय रे?

राखणकरपी : हय तर, ह्या यात्रिकांचें नांव आसा विश्वास.

सत्यवान : कितें? विश्वास? तो तर म्हज्याच गांवचो सामको म्हजो शेजारी. बरें, तो कितले पयस पावला आसतलो?

राखणकरपी : चड करून दोंगुल्ली देंवला आसतलो.

मागीर सत्यवान आपले वाटेक लागलो. पूण विवेकबाय, दानतबाय, समजीकायबाय आनी सदाळूबाय ताका पावावपाक दोंगुल्ले मुळीस मेरेन आयल्यो. वतना सत्यवानान म्हळें 'वयर चडून वचप कठीण आसलें तरी सकयल देंवप जाल्यार चडच भंय दिसपी आसा. हें आयकून समजीकायबायन म्हळें, हय तर देखूनच आमी तुका पावोवपाक आयल्यांत. कसलोय आदार घे नासतना

मनशाक 'मानखंडणे'चे घाळींतल्यान वचप तशें चडच कठीण आसता. म्हण आमी तुका सांगात केला.'

सत्यवान म्हूण ल्हव करून काळजी घेत दोंगुल्ली देवूंक लागलो. मदीं मदीं तो थोडोसो आदार घेतालोच. सकयल देंवतकच तांणी ताका इल्लीशी भाकरी खावपाक दिली. आनी तो फुडें वचूंक लागलो. 'मानखंडणे'चे घाळींतल्यान वचप ताका सामकेंच वठण दिसूंक लागलें. मातसो पयस पावता म्हणसर ताका एक सामको अळ-शिकावणो मनीस मेळ्ळो. ताचें नांव आशिल्लें दुश्टबुद्दी. सत्यवान मातसो भियेलोच. पूण पळून वचप योग्य नाशिल्लें. देवाचें नांव घेवन ताणे त्या संकश्टा सामकार वचपाचें थारायलें. दुश्टबुद्दी एक खरोच राखेस. आशिल्लो. ताका पळोवनच किळस येतली तागेले बटबटोत दोळे, नुसत्याच्या खवळ्यांची कूड, वांस्वेला भशेन पांय आनी पोट पळे कितलें व्हडलें तें! पोटांतल्यान फकत उजो आनी धुंवर येतालो. ताका व्हडले व्हडले सुकण्यावरी पांखाटे आशिल्ले. ताच्या तोंडाचो जबडो तर सामको शिवाभशेन आशिल्लो. तो सत्यवानाकडेन एके नदरेन पळेत म्हणूंक लागलो, 'तूं खंय वता रे? आनी खंयच्यान आयला?

सत्यवान : हांव नासाडी शारांतल्यान आयलां आनी अमर जिणेच्या शाराकडेन वतां.

दुश्टबुद्दी : आरे वा ! ती तर म्हजी कूड आनी नासाडीशाराचो हांव तर राजा. आनी म्हज्या राज्यांतल्यान तूं पळून आयला? हाव तर तुका आतां मुठच मारतलों. वता काय ना परतो?

सत्यवान : तुज्या राज्यांत हांव जल्मलों हें खरें आसा. पूण तुगेल्या राज्यांतली प्रजा मात लेगीत सुखी ना. सगळ्या राज्यांत सगळो सुवार्थ भरला. शी. शी. शी. देखूनच हांव पळून आयलां.

दुश्टबुद्दी : अशें म्हळें म्हण हांव तुका कितें सोडटलों? आनी उफाट्टें म्हजेरच बगलांट घालता? परतो वच. जें कितें दिवंक मेळटा तें जरूर दितलों- जाता तितलें चड दिवपाचो येत करतलों.

सत्यवान : आरे, हांव केन्नाच उतर दिवन मेकळो जालां. हांव आतां परतो कसो वचूं?

दुश्टबुद्दी : म्हणून कितें जालें? आरे पूण तुका ह्या राज्यांत त्रास चड जातलो. ताका सांग कितेंय तरी आनी परतो वचूंक लाग. म्हज्या राज्यांत तुजें कल्याणच जातलें.

सत्यवान :- हांव दिल्लें उतर मोडूं कशें? मागीर हांव राजद्रोही जातलों.

दुश्टबुद्दी :- म्हजेकडेन राजद्रोह केलो तरी हांव तुका परतो घेतलों. मागीर तुका परतो येवपाक कितें जालां?

सत्यवान :- हांव जेन्ना ल्हान आशिल्लों तेन्ना तुका उतर दिलां जायत. पूण जाका हांव आतां उतर दिलां तोच म्हाका आतां राखतलो. इतलेंच न्हय तर ताच्या राज्यांतलो सगळो कारभार म्हाका मानवता. हांव थंयच वतलों.

दुश्टबुद्दी :- परतो विचार करून पळे. थंय गेलो तर फटवतलो तूं. थंय तुका कांयच सूख मेळचेंना. कित्याक तर ते म्हजे आडच आसतात. आनी तुजो राजा तुजी सुटका करपाक लेगीत येवचोना. आतां मेरेन अशेंच जालां. जगाक हें सगळें खबर आसा. आरे, सत्येच्या बळार जावं फटोवन हांवें आयज मेरेन ताजे पासून कितल्याश्याच लोकांची सुटका केल्या. म्हजेर विश्वास दवर. हाव तुका सुखी केलेवगर केन्नाच रावंचो ना.

सत्यवान :- आरे, ताचेकडेन वचपाक संकश्टां येतात, म्हणून कितें आमी पळून वचपाचें? उफाट्टें जितलीं संकश्टां अशीक तितलो ताजे वयलो खरो मोग दिसून येता. जो ताजेर खरोच मोग करता तो संकश्टांक केन्नाच भियेना. आनी संकश्ट संकश्ट म्हळ्यार तरी कितें? सोंसपाची तांक जितली चड तितली तीं संकश्टां वासाफुडा-भशेन दिसतलीं जो मनीस अपेश आयल्यार भियेवन वता तो खरो म्हळ्यार मनीसच न्हय. व्हडांत व्हड अपेश जर खंयचेंय आसत जाल्यार तें खंयचेंय अपेश सहन ना करप, हेंच. तेन्ना म्हाका अपेश येतलें म्हण भिरांत घालूंक नाका.

दुश्टबुद्दी :- आरे, तुवें ताका केन्नाच फटयला ताचेकडेन तूं केन्नाच बेमान जाला.

सत्यवान :- कित्याक म्हणटा तूं ?

दुष्टबुद्दी :- पर्यल्लेचे दीस याद कर. तूं हांगा येतना जेन्ना निरशेवणेच्या फोंडांत पडलो तेन्ना तुवें कितें म्हळ्ळें जाणा तूं ? परतें, चुकिचे वाटेन वचपाक तूं तयार जालो. कितलोसोच वेळ तूं ते दोंगुल्लेचेर न्हिदून उरलो. शिवाक पळोवन तूं तर पळपाच्याच बेतांत आशिल्लो. मागीर कित्याक लात-बडायो मारता ? मोटेपणाचो आव रे कित्याक हाडटा ? कसलें रे पिशें तुका लागलां ? आरे, देव, बरेंपण बी सगळे भ्रम आसात. पवित्रताय, सद्भाळू आसप, प्रेमळ आसप ह्यो सगळ्यो वयलेवाराच्यो करण्या आसात. धोंग कित्याक केलां खबर आसा तुका ? निव्वळ सुवार्थाखातीर.

सत्यवान : पयलीं हांव तसो वागिल्लो खरो पूण ईश्वराचेच कृपेन हांव हांगामेरेन पावलां. तुगेल्याच राज्यांत हांव कांय वायट गजाली शिकलां. त्या वायट गजालिचो म्हाका आतां पश्चत्ताप जाला. आनी देखूनच तर हांव आता वतां. आनी हें पळे बरेंपण, प्रमाणीक आसप बी सगळें वयले-चाराचें अशें तूं म्हणटा हें तुज्या सुवार्था खातीर. तुजेंच तें धोंग आसचेंना कित्या-वयल्यान ? तुजेर तरी हांव कित्याक पातयेवं ? पवित्रतायेचो जाणें अणभव घेवंक ना ताका पवित्रतायेची व्हडवीक कशी कळटली ? तूं म्हाका कांय एक शिकोवं नाका. तुज्या अणभवापरस दुसऱ्या व्हड लोकांचे अणभव अदीक हिताचे आसात.'

हें आयकून दुष्टबुद्दी रागान सामको तांबडो गुंज जालो आनी ताणें म्हळें, 'हांव तुज्या राजाचो दुस्मान आसां. हांव ताचे कायदे, ताचे लोक हांचो दुस्वास करतां. आनी तुका आडोवंकच हांव हांगा आयलां.

सत्यवान : ' कितें तूं करता हें तुका तरी खबर आसा ? आनी हांव कोणत्या राज्यांत आसां अशें तुका दिसता ? तुज्या जिवाची तूच जतनाय घे.' हें आयकून दुष्टबुद्दी मोट्यान आड्डलो आनी ताणें म्हळें, 'म्हाका भिरांत तूं घालता ? तूं व मरपाक तयार राव. तूं एक पावल तरी फुडें मार, तुका पिसडून खातलों.' अशें म्हणून ताणें सत्यवानाच्या आंगार उज्याचो

लोळ सोडलो. पूण सत्यवानान तागेली ढाल फुडें धरून आपणाली राखण केली. मागीर दोगय नेटान झगडूंक लागले. दुष्टबुद्दीन सत्यवानाचे तकलेक व्हडली कोंक केली. ताच्या हातापांयाकय बरेच घाय जाले. म्हण सत्यवान मातसो फाटल्यान सरलो. तें पळोवन दुष्टबुद्दीक चडच चेव आयलो. सत्यवान परतून ताचे बराबर झूज करपाक उठलो. पूण सत्यवानाक खरेंच पुरो जालें. घाय जाल्ल्यान ताका झगडपाचें भान उरलेंना. हीच संद पळोवन दुष्टबुद्दीन ताचेर नेटान घाय घालो. सत्यवानाची तरसाद सकयल पडली. आनीक एका घायान सत्यवान सकयल पडलो. दुष्टबुद्दीक हेंच जाय आशिल्लें. दुष्टबुद्दी सत्यवानाच्या हड्डिचार बसलो. दुष्टबुद्दी आतां ताचो गळो दामपाक, सत्यावानान लागींच पडलेली तरसाद घेतली आनी दुष्टबुद्दीचेर असो घाय घालो मात, दुष्टबुद्दी घसांयच करून सकयल पडलो.

सत्यवान : ' आरे, आमचे शक्तींतच ईश्वर आसता हें मतींत दवर.

पूण दुष्टबुद्दी तें आयकुपाक थंय रावलाच कित्याक ? तो पाखां पसरावन केन्नाच उडून गेल्लो सत्यवानान रोखडीच देवाची प्रार्थना केली, देवाक शरण वचून उपकार आठयले. आतांमेरेन दर एका संकश्टांतल्यान ताका देवानच वांचयल्लो. उपरांत एक चमत्कार जालो. खंयच्यान तरी आवाज आयलो की ह्या झाडाचीं पानां घे आनी जंय घाय जाल्यात थंयथंय आंगाक लाय. घाय रोखडेच पेखतले. सत्यवानाच्या हातांत पानां आशिल्ले वरी दिसलें. सत्यवानान मनांतल्या मनांत देवाचे उपकार मानले आनी तशें केलें. घाय रोखडेच पेखले. मागीर लागसार आशिल्ल्या झऱ्याकडेन गेलो. भाकरी बी खाली आनी वाटेक लागलो. वतना हातांत तरसाद घेवनच तो गेलो. पूण परतो काय दुष्टबुद्दी आयलो ना. ते घळींतल्यान तो बरेभशेन आयलो. आशिल्ले तेच घळयेच्या तोंकाक दुसरी एक घळ आशिल्ली ते घळयेचें नांव मरण सांवळी.' अमर जिणेच्या शाराचो रस्तो तेच घळयेंतल्यान वतालो. सत्यवानाक तेच घळयेंतल्यान

वचूंकच जाय आशिल्लें. हे घळयेंत भिरांकूळ थण्डाय आशिल्ली. ही घळ सामकी जिणे-सृश्टी सावन पयस आशिल्ली. थंय मनीस जीव अशे कोणच पावूंक शकनाशिल्ले. सुवात सामकी झाडांपेडांभायरी आनी फातराळ आशिल्ली सत्यवाना सामकार हें एक भयांकुत. संकश्ट आशिल्लें. सत्यवानान देवाचें नांव घेतलें आनी ते घळयेंतल्यान तो वचपाक लागलो. आनी कितें अजापच ! तीं पळे, पयस साकून दोन मनशां ताचे म्हऱ्यांत येता. तीं धांवत धांवत येतालीं.

सत्यवान : तुमी अशे कित्याक धांवतात ?

मनीस : धांव. तुका जीव जाय जाल्यार तूय लाग धांवपाक.

सत्यवान : अशें जालां तरी कितें ?

मनीस : कितें जालां ? तूं पळे वता तेच वाटेन आमी वताले. जितलें वचूं येता तितले आमी फुडें गेले. आनी कितें सांगूं इश्टा आमी आनीक थोडे फुडें गेल्ले तर ही खबर सांगपाक काय आनीक उरचे नाशिल्ले.

सत्यवान : अशें कितें पळेलें तुमी ?

मनीस : कितें पळेलें ? आरे सामके मरणाच्या दारांत पाविल्ले. पूण नशीब आमचें धड म्हूण आमी फुडें पळलें. आवयस ! हें घळींत पडलेले जान्यार कितें जातलें आशिल्लें आमचें, देव जाणा ! केदी रे घळ ! अजून लेगीत आंग शिर-शिरता. मिण्ण काळोख, दोळ्यांत बोट घातल्यार लेगीत दिश्टी पडचेंना. व्हडले व्हडले सोरोप ! तांचे फोस फोस अशे आवाज. घळींत जंय थंय मुतां खेता. आनी कितें सांगूं, कांय दुख्खांत पडलेल्या लोकांची आड्डणी, कांय लोकांक बेडयो घालून दवरल्या शे दिसता आनी ते घळिचे वयर मरण आपले पांखाटे पातळावन रावलां. शीः शीः बरें जालें आमी परते आयले.

सत्यवान : तुमी कितेंय म्हणा, हांव म्हज्या मार्गासावन पयस वचचों ना. हांव ह्याच मार्गान वतलों.

मनीस : तुजी खोशी. आमी मात येवचेना.

अशें म्हणून ते आपले वाटेक लागले.

सत्यवान तरसाद घेवन फुडें वचूंक

(पान ३० पळयात)

इतिहासाची पाणी

कोंकणी साहित्य परिशद,

१८ वे बसकेचे

अध्यक्ष प्रो. आर. के. राव हांगेलें उलोवप

अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदेच्या हांगा जमिल्ल्या प्रतिनिधीनो, येवकार समितीच्या वांगड्यांनो, वावुरपी समितीच्या मानेस्तानो-भावांनो आनी भयण्यांनो -

हे अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदेच्या म्हान सुवाळ्याचो म्हाका अध्यक्ष म्हूण वेंचून काडिल्ल्यान म्हज्या मनांत भोव संतोष जाता. जांणी म्हाका हो अपूर्व भोवमान फावो केला त्या सगळ्यांक हांव काळजावावन नम्रतायेन अभिवादन करतां आनी ह्या अध्यक्षपदाची व्हडविकाय सांबाळपाचें हांव उतर दितां.

अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदेचें हें अठरावें अधिवेशन ह्या पुण्यभूंय गोमंतकांत जाता. सह्याद्री पर्वताच्या पांयाकडेन आशिल्ल्या ह्या सोबीत वाठाराचीं पावलां अरबी सागरांतलीं दर्या ल्हारां सदांकाळ धुयत आसात. हे भुंयेर अनादी काला साकून रावपी आर्य, द्रवीड आनी निशादांनी हांगा एक नवो वाठार घडयलो. देव-धर्माचे नेम निश्ठेन पाळत आशिल्ल्या ह्या लोकांनी मंगेश, शांतादुर्गा, विष्णु आदी देव-देवतांचीं देवळां उबीं केलीं. म्हान रूसी-मुनींनी हांगां जल्म घेतिल्ल्यान ही भूंय पुण्यभूंय जाल्या. हे भुंयेर जायत्या राजांनी व्हड पराक्रम गाजयला. अशे हे म्हान भुंयेर उतरा कणकणी नाद-माधुर्यान भरिल्ली सत्वयुक्त, समृद्ध भास कोंकणी जल्माक आयली.

हांगा एकठांय जमिल्ल्या म्हज्या मानादीक इश्टांक हे भुंयेचो इतिहास आनी थळावी भास कोंकणी विशींची व्हडवीक चार उतरांनी हांव सांगतां.

गोंयांत क्रिस्ती शक दुसऱ्या शेंकड्यांत राज्य करपी गुप्त काळांत बुबो केल्लो हरवळेचो शीलालेख कोंकणी भास त्या काळांत बरयताले म्हळें दाखोवन दिता. गोंयांत आनी गोंयकारांत कोंकणी संस्कृतायेचीं पाळां-मुळां त्या पूर्विल्ल्या काळांतय रुजिल्लीं म्हणपाचो तो पुरावो जावन आसा. ते उपरांत ह्या वाठाराचें

भवितव्य घडयिल्ल्या भोवतेक राजांनी कोंकणी संस्कृताय आनी साहित्याचे उदरगती खातीर हातभार लायलोच ना. इतकेंच न्हय तर तांचे करणेंक लागून कोंकणीक वायट दिसून आयले.

गोंयांत राज्य केल्ल्या कदंब आनी सोदे राजांनी कोंकणी भाशेच्या स्वाभावीक हुक्काचेर आडमेळें हाडलें आनी कन्नड राजा-दरबाराची भास केली. अलाउदीनाच्या आक्रमणाक लागून कोंकणीच्या मूळपीठांतच तिजेर आकांताचो प्रसंग आयलो. बहामनी आनी विजापूर मुलतानांनी तिका सशंव चपणा खाळा दवरलें. पोर्तुगीजांनी तिका कुस्कुटायलें, हिणसायलें आनी घुसायलें. भारतीय साहित्य मंदीरांतल्यान तिका नानपश्चात करपाचे या सतत जायत आयले. पूण तिज्या पुतांनी ह्या सगळ्या आडमेळ्या आड सातत्यान वावरून केल्ल्या म्हान त्यागाक लागून निमाणें ती जैतिवंत जाली.

पोर्तुगीज काळांत जाल्ल्या धार्मिक छळाक लागून जायत्या कोंकणी लोकांचेर आपणालें मूळगीठ गोंय सोडून शेजारच्या महाराष्ट्र, कर्नाटक आनी केरळ राज्यांत पळून वचून रावपाचो प्रसंग आयलो. तरी पूण तांणी आपणाली भास आनी संस्कृताय सोडली ना. आपणालें संस्कृतीक आनी भाशीक दायज आयज मेरेन व्हडा कश्टान राखून दवरलें.

त्या म्हान कोंकणी परंपरेचे आमी वंशज आज हांगा अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदेच्या पाखातळा एकठांय जमिल्ले आसात.

कारवारांत पयली कोंकणी परिशद जाले उपरांत एकावन्न संस्मरणीय वर्सा सोंपल्यांत. ह्या काळांत कोंकणी भास आनी संस्कृतायेंत नवचैतन्य निर्माण करून पुनरुज्जीवन घडोवन हाडपाक जाय. आनी समृद्ध कोंकणी साहित्य निर्मणी जावपाक जाय म्हळें भावनेन सतत वाड जायत आशिल्ली दिसून येता. कोंकणीचो म्हान फुडार होलमल्ले सर्गेस्त श्री. माधव मंजुनाथ शानभाग हांणी मुरु केल्ल्या इतिहासीक कार्याक दिसानदीस चड आनी चड वेग मेळत आसा. आज ताका सामूहीक चळवळेंचें रूप आयला. ती चळवळ अख्या कोंकणी समाजा मेरेन पावल्या. आनी कोंकणीचें जें-जें कितें आसा तें सगळे उखलून धरत आयल्या. देखूनच आज ह्या जनां सामकार उलयतना म्हजे काळीज अभिमानान भरून येता.

अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदेचे मुक्तेल ध्येय-धोरण कितें, ते वेव्हारांत हाडपाचे नदरेन परिशदेन आतां मेरेन कितें केलां आनी तातूंत परिशदेक कितलें यश मेळ्ळां हाजो नियाळ आज ह्या दिसा घेवप गरजेचें आसा अशे म्हाका दिसता.

कारवारांत सर्गेस्त श्री. माधव मंजुनाथ शानभाग हांच्या मुखेलपणा खाला भरिल्ल्या कोंकणी परिशदेन १) कोंकणी उलोवपी समाजांत संस्कृतीक एकवट घडोवप २) विंगड-विंगड शैलीन कोंकणी उलोवपी लोकांक एकठांय हाडून प्रमाण कोंकणी भास घडोवप आनी ३) कोंकणी भास आनी साहित्याचे उदरगती खातीर देवनागरीचो उपयोग करपाक प्रोत्साहन दिवप ही उद्दिश्टां नदरे सामकार दवरून घेतिल्लीं.

सांस्कृतिक एकवट

कोंकणी उलोवपी लोक गोंय, कर्नाटक, केरळ आनी महाराष्ट्र राज्यांत रावतात. कर्नाटक, केरळ आनी महाराष्ट्रांतल्या थळाव्या लोकांची भास आनी संस्कृताय विंगड-विंगड आसा. त्या त्या वाठारांनी रावपी कोंकणी लोकांचेर त्या-त्या वाठारांतले भाशेचो आनी संस्कृतायेचो परिणाम जाल्लो आसा. ह्या सगळ्या कोंकणी लोकांचे भाशेचो आनी संस्कृतायेचो मेळ, गोंयचे भाशे वांगडा आनी संस्कृताये वांगडा सांदून समन्वयकारक कोंकणी संस्कृताय घडोवपाक फाव तशें वातावरण तयार करपाची गरज आसा. ह्या राज्यांत आनी गोंयांत जाल्ल्या अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदांनी आनी लेखक संमेलनांनी हें ध्येय सादपाचे नदरेन जायतो वावर केल्लो आसा. तरी पूण आमी करपाचें अजून जायतें उरलां अशें म्हाका दिसता. कोंकणी भास साहित्य आनी संस्कृतायेचे उदरगती खातीर जायत्यो कार्यावळी आंखल्यात आनी वेव्हारांतय हाडल्यात. आमच्यांत आशिल्ले धर्मीक, भुगोलीक आनी भाशीक वेगळेवार ना करपाचे नदरेन ह्यो कार्यावळी अत्यंत म्हत्वाच्यो आसात.

देखीक आमी नाटकांचो विचार करूंया. मुंबय, मंगळूर, कोचीन, बेंगळूर, गोंय आदी वाठारांत कोंकणी नाटकां जायत आसतात. पूण कोंकणी समाजाचो संस्कृतीक एकवट घडपाचे नदरेन तांचा फाव तितलो लाव जाल्लो दिसून येना. आमचे संस्कृतायेचें दर्शन घडोवपी कांय नाटकां आमी बरोवपाक जाय आनी मुंबय साकून कोचीन मेरेन पातळिल्ल्या सगळ्या कोंकणी लोकां सामकार तांचे प्रयोग करपाक जाय अशें म्हाका दिसता. हाका जायतीं आडमेळीं येवपाक शकतात. अर्थीक आनी वेवस्थापनाचे बाबतींत आडचण्यो आसतल्यो तरी पूण अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदेन हें कार्य हातांत घेवपाक जाय अशें म्हाका दिसता.

आमी मुंबयचें उदाहरण घेवंया. विंगड विंगड वाठारांतले कोंकणी लोक थंय रावतात. देखून कोंकणी संस्कृतायेचो एकवट घडोवपाक थंय जायतो वाव आसा. थंय योग्य वातावरण आशिल्लें दिसून येता अशें आसतनाय थंय कांय आडमेळीं आसात. तीं ना करपाक अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदेन पावलां घालूंक जाय. तातूंत परिशदेक यश मेळत तर कोंकणी समाजांत एकवटाची भावना रुजोवपाक साध्य जातलें म्हूण म्हाका भरवंसो आसा.

कोंकणी समाजांतली दर एक जात एकामेकां कडेन दुवावाचे नदरेन पळयता. कोंकणी ही एके जमातीची वा जातीचीच भास न्हय म्हूण परिशदेन जाहीर करपाक जाय. गोंय मूळ पीठ आशिल्ल्या सगळ्या कोंकणी आवयभास आशिल्ल्या समाजाचो आपूण अभिन्न भाग म्हूण दर एके कोंकणी जातीन समजून घेवपाक जाय.

आमचे भाशेविशीं स्वाभिमान आनी गौरवपूर्ण भावना निर्माण करपाक आमच्या पूर्वजानी यश मेळयिल्लें आसा. तांणी अविश्रांत केल्ल्या सत्माक लागून तरनाटे पिळगेंतांची आवयभास कोंकणीविशीं मोग आनी अभिमान निर्माण जाल्लो आसा. ताजे खातीर जायत्यो थळाव्यो सत्था वावरत आसात.

कोंकणीचें प्रमाणीकरण

कोंकणी सगळे कडेन एके तरेची ना. विंगड-विंगड वाठारांनी कोंकणीच्यो विंगड विंगड शैल्यो आसात, ज्यो एकामेकांक समजून घेवपाक जातात. पूण कांय वेळा कांय शैलींतली कांय उतरावळ सगळ्यांक समजना अशें कोंकणी विशीं म्हणटात. पोर्तुगीजांनी १५०० सालांत गोंयचेर केल्ल्या आक्रमणाक लागून गोंय वाठाराचें विघटन जालें आनी उपरांत केरळांत निराश्रित म्हूण वचून हेर भासांच्या पाख्यातळा रावपाचो दुर्दैवी प्रसंग आयलो. ताका लागून सगळ्या कोंकणी लोकांचो एकवट आनी समन्वय सादपी सर्वमान्य कोंकणी साहित्यिक भास घडूंक पावली ना. आमच्या कोंकणी भाशेंतल्यो स तरा डॉ. सुमित्र मंगेश कत्रे हांणी दाखोवन दिल्यात आनी त्यो सगळ्यो एकेच भाशेच्यो शैल्यो म्हूणय आपणालें मत उगतायलां. त्यो सगळ्यो शैल्यो १००० साला आदल्या पोन्न्या कोंकणी रुपां कडेन सांदिल्ल्यो दिसून येतात. डॉ. जुझे पेरेर हांणी साहित्यिक भास म्हूण कोंकणीचे उदरगतीविशीं बरयिल्ल्या पुस्तकांत कोंकणी साहित्यिक भाशेचो इतिहास दिला. क्रिस्ती शक साळाव्या शेंकड्या मेरेन कोंकणी साहित्याची अखंड परंपरा चलत आयिल्ली अशें तांचें मत आसा. सोळाव्या शेंकड्याच्या पूर्वार्धांत कृष्णदास शामा हांणी रामायण आनी महाभारत, तशेंच 'अश्वमेधु' 'कृष्णचरित' आनी 'रघुनाथ वंशाची कथा' सारक्यो पुराणकथा बरयिल्ल्यो म्हूण तांतल्यान कळून येता. भारतीय भासांचो एकवार सादपी रामायण, महाभारत आनी भागवत पुराण कोंकणींत त्या काळांत बरयल्यात म्हळ्ळी गजाल गोमंतकाची कोंकणी भाशीक आनी साहित्यिक परंपरेची गवाय दिता. धर्म प्रचारकांनीय गोंयांत कोंकणीचेर हावळ आयिल्ल्या वेळारच साश्टी, कारवारी, बादेशी, मंगळूरी आनी अंत्रूजी शैलींत धर्म-साहित्य बरोवपाची सुरवात किरिस्तांव धर्म प्रसारकांनी केल्ल्यान आनी उपरांत अठराव्या शेंकड्याचे सुरवाती साकून ते शैलींत साहित्य निर्मिती जावपाक लागिल्ल्यान कोंकणीचें प्रमाणीत साहित्यिक रूप सवकासायेन विघटीत जायत गेलें. हाका लागून कोंकणी भाशेचें विघटन जालें अशें न्हय तर दर एके शैलींत कांय खाशेले साहित्य प्रकार निर्माण जावपाक लागले.

कोंकणीतले हे सगळे प्रकार सांबाळून सगळ्यांक मान्य जावपी प्रमाण साहित्य शैली कशी घडोव ? ह्या प्रस्नाचेर अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशद इतलीं वर्सां विचार करत आयल्या. आज गोंयांतल्या शाळां कॉलेजींनी कोंकणी शिकयत आसात. व्याकरण, शब्दकोश आनी पाठ्य-पुस्तकां तयार करून उजवाडायत आसात. अशें आसलें तरी कोंकणी भाशेचें प्रमाणीकरण घडोवन हाडपाक कोंकणी परिशदेन ताकतीक करपाक जायना अशें म्हाका दिसता. हो प्रश्न सोडयतना आमी जतनायेन पावलां खुल्लपाक जाय आनी बुदवंतकायेचें धोरण आपणावंक जाय.

प्रमाणीकरण दोन तरेन करपाक जाता अशें म्हाका दिसता. कोंकणीतल्या पंडितांनी आनी बुदवंतांनी भाशेचें प्रमाणीकरण घडोवप हो पयलो प्रकार. सामान्य भौसान तें घडोवपाचो दुसरो प्रकार अशें सामान्यतायेन म्हणूंक येता. भौसान प्रमाणीकरण

घडोवपाची प्रक्रिया सैमीक आनी स्थीर आसता. पूण पंडितानी एकामेकां कडेन भासाभास करून भाशेचें प्रमाणीकरण करपाची प्रक्रिया तीक्ष्ण आनी बेगीन जावपी आसता. ह्या प्रकारान जेन्ना भाशेचें प्रमाणीकरण घडोवन हाडतात तेन्ना तें सामान्य मनशांक, चड कुत्रीम आनी ताचे सामान्य बुद्धीक कळपाक कठीण अशें दिसता. ताका लागून भाशेचें प्रमाणीकरण करतना आमी खंयचोय एकच मार्ग आपणावचो न्हय. दोनय प्रकार आपणावचे आनी तांतूंत वरें आसा तें घेवचें अशें म्हाका दिसता.

कोंकणी भास आनी संस्कृतायेचे उदरगती खातीर वावुरपी थळावे संस्थेचो आदार घेवन संस्कृतीक आनी साहित्यिक कार्यावळी घडोवन हाडून विंगड-विंगड वाठारांत आशिल्ल्या कोंकणी लोकांमदीं संपर्क सादपाचो मार्ग आमी आपणावन भाशेचे प्रमाणीकरण करपाच्या वावराक हातभार लावपाक जातलें. नेमाळीं आनी खबरेपत्रांच्या आदारान कोंकणीचो प्रसार करून भाशेचें प्रमाणीकरण करपाचो वावर मुखार व्हांवूंक जातलो. ताका लागून एकामेकां कडसून पयसाविल्ले लोक भावनीक नदरेन एकामेकांचे लागीं पावतले.

अशे तरेचो वावर चलत आसतनाच कोंकणीचे लेखक आनी हेर बुदवंतांक एकठांय हाडून कोंकणी उलोवपी सगळ्या वाठारांतल्यांक समजतली असली एकरूपी शैली घडोवपाक प्रवृत्त करपाक जाय. आमच्या पुर्वजांनी हे दिकेन आतांमेरेन केल्लो वावर आमकां भोव उपकाराक पडतलो आनी प्रमाण कोंकणी घडोवपाच्या वावरांत मोलादीक भर पडतलो.

ही वावर करपांत आमी जैत जोडलें जायत तर तें कोंकणी उदरगतीच्या वावरांतलें म्हान ऐतिहासीक कार्य जातलें. हें ध्येय सादपा खातीर अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदेन पावलां उखलूंक जाय.

देवनागरी लिपी

कोंकणीक एकच लिपी ना म्हळ्ळें कोंकणीची संपूर्ण उदरगती सादपाचे वाटेवेलें एक म्हत्वाचें आडमेळें जावन आसा. देवनागरी, रोमन, कन्नड, अरेबीक ह्यो पांच लिप्यो आजूय आमी वापरतात. केंद्र साहित्य अकादमीन कोंकणी खातीर भोवमान दिवपाक देवनागरी लिपींतल्या साहित्याक मात मान्यताय दिल्ली आसतनाय अशें घडत आसा.

कोंकणी बरोवपाक देवनागरी हीच स्वाभावीक लिपी अशें दिसून सतराव्या शेंकड्यासावन देवनागरी लिपींत कोंकणी बरयत आयिल्ल्यान कोंकणी खातीर देवनागरी लिपीच आपणावचो निर्णय सगळ्या कोंकणी लोकांनी सुदैवान घेतिल्लोच आसा. फाटल्या साडेसारशीं वर्सां मेरेन रोमन लिपींत कोंकणी बरोवपी गोंयच्या ज्या किरिस्तावांनी ते लिपींत खूबशें कोंकणी साहित्य रचयलां तांणी हेर भारतीय साहित्या कडेन समन्वय सादपाचें ध्येय नदरे सामकार दवरून कोंकणी खातीर देवनागरी एकच लिपी आसपाक जाय म्हळ्ळें तत्व मानून घेवन, रोमन लिपी रोखडीव सोडनासतना कांय काळ मेरेन दवरपाचो विचार केल्लो आसा. मंगळूर वाठारांत आशिल्ल्या किरिस्तावांनीय देवनागरी लिपी आपणावचो निर्णय घेतिल्लो आसून कांय काळ मेरेन मात कन्नड लिपीचो चड उपयोग

करपाचो तांचो विचार आसा. देवा गोंय आनि मंगळूरच्या कॅथोलिक किरिस्तावांक कांय काळ मेरेन दोन लिपींत कोंकणी बरोवपाची पद्दत चालू दवरपाक वाव दिवपाची गरज दिसून येता.

मळयाळम आनी कन्नड लिपींत हेर जे बरयत आसात तांणी रोखडे रोखडे देवनागरी लिपींत बरोवपाची गरज आसा. अशे तरेन कोंकणी भाशेचो लिपीचो प्रस्न सोडोवंक जातलो अशें म्हाका दिसता.

महत्वाच्यो घडणुको

कोंकणी भास आनी साहित्याचे उदरगतीच्या मळार फाटल्या ६ ७ वर्सांत कांय महत्वाच्यो घडणुको घडिल्ल्यो आसात. कोंकणी भास आनी साहित्याचे उदरगतीक गोंय सरकारान १९८५ सालांत गोंय कोंकणी अकादमीची स्थापणूक केल्या. व्याकरणाचे नेम थारावप आदीं वावर अकादमीन हातांत घेतिल्लो आसा. कोंकणीची समग्र उतरावळ तयार करपाचो वावर चालू आसा. विज्ञान विशिचें नेमाळें सुरू करून कोंकणी तंत्रीक उतरां घोळणुकेंत हाडत आसा. शिवाय वालगेळ, लोकवेद संग्रह आदी संस्कृतीक आनी भाशीक उदरगतीचो वावर चलत आसा.

ह्या काळांत गोंय सरकारान कोंकणीक सरकारी वेव्हाराची भास म्हूण मान्यताय दिवपाची महत्वाची घडणूक घडिल्ली आसा. पूण गोंय सरकारचें राजपत्र अजून कोंकणींत येना. तें रोखडे कोंकणींत येवपाक जाय. भारतांतल्या हेर राज्यांत थळावे राज्य-भाशेंतच राज्यपत्रां येत आसात. गोंय ताका आडवाद आसपाक जायना. गोंयचो सगळो राजकारभार जेन्ना कोंकणींत जावपाक लागतलो तेन्ना गोंयकारांकच न्हय तर गोंया भायल्या सगळ्या कोंकणी लोकांक ताजो अभिमान दिसतलो. देखून गोंयचो सगळो कारभार कोंकणींत जावपाचे दीस रोखडेच येतले म्हूण हांव आस्त वाळगितां.

अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदेन आनी तशे तरेचें ध्येय-धोरण आपणायिल्ल्या हेर राज्यांतल्या संस्थानी, कोंकणीचो आसपाव भारतीय राज्य घटनेंतल्या आठवे वळेरेंत करपाचे जायते यत्न केल्ले आसात. अजून मेरेन आमकां तातूंत यश फाव जालें ना. अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदेन केंद्र सरकाराकडेन संपर्क सादून ताजे खातीर चड नेटान यत्न करपाची गरज आसा.

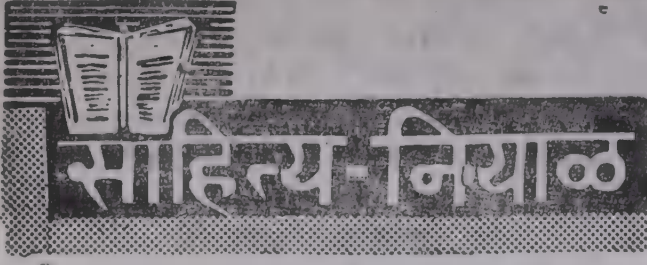
भुरग्यांक मुळावें शिक्षण तांचे आवयभाशेंत दिवपाक जाय म्हळ्ळें विचार सगळ्यांक मान्य जाल्ले आसात. कोंकणी आवयभास आशिल्ल्यान गोंयकार भुरग्यांक कोंकणींतच मुळावें शिक्षण दिवपाक जाय म्हूण गोंय सरकाराकडेन अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदेन सातत्यान मागणी करपाक जाय.

अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशदेन नदरे सामकार दवरिल्लें ध्येय आनी धोरण, देवाचे दये आनी कोंकणी मोग्यांच्या आदारान आनी सहकार्यांन पूर्ण जातलें म्हूण हांव आस्त वाळगितां. कोंकणीची उदरगत जावन ती समृद्ध जावो आनी देशांतल्या हेर व्हड भाशेचे पंगतीक बसो अशें हांव आंवडेतां.

जय कोंकणी । जय हिंद ।

— ❦ —

गोमांचल ते हिमाचल-

दिलीप बोरकार हांची एक
खुसखुशीत भोंवडेखबर

ही भोंवडेखबर उजवाडा आयल्यार दोन वर्सा जालीं. ताचो नियाळ जागांत येवपाक कळाव जालो हाची आमकां खंत भोगता.

तशें पळोवंक गेल्यार कोंकणी साहित्यांत भोंवडे-खबरी अश्यो म्हणपासारक्यो नात. रवीन्द्र केळेकारांनी 'हिमालयांत' ही भोंवडे खबर बरयले उपरान्त आयजमेरेन दिलीप बोरकार सोडून कोणेंच ते दिकेन प्रयत्न केल्ले दिसनात. लेखाच्या सरुपांत खंय कितें आयलां जायत पूण पुस्तक रुपान आयिल्लें कांय खबर ना.

दिलीप बोरकाराली ही भोंवडे कथा-गोंयांत सुरू जाता. आनी भोंवत भोंवत ती थेट हिमाचल प्रदेशांत पावता. ही भोंवडी एकोडी न्हय. वांगडा कांय तांच्या शिक्षकी पेशांतले लोक आमात. आनी ही तांची भोंवडी गिर्यारोहणाचे (ट्रेकींग) निमतान घडिल्ली आसा. कुलू-मनाली ह्या हिमाचल प्रदेशांतल्या वाटारांत ही तांची भोंवडी आसा. आनी हो वाटार म्हळ्यार सैमाचें आगर. सैमाचेर जिवामुख मोग करपी लेखकाक ह्या वाटारांत भोंवतना एके तरेचो कैफ आयिल्ल्या सारको दिसता आनी त्या कैफाक लागूनच तो आनी ताचे वांगडी एकापरस एक धाडसां करपाचो यत्न करतात. ताचो पुराय वृत्तांत ह्या पुस्तकांत आयला.

गोंयसून गाडयेंतल्यान रिक्षवेंशन नासतना भर गिमादिसांनी प्रवास करतना भोगिल्ले उतळताप, तशेंच फुडें दिल्ली. चंदिगड सून मनाली पावमेरेन जाल्लो शीग आनी थंय पावनाफुडें अचकीत बदलिल्ले वातावरण हाचो वर्णना बेस बरी जाल्ली आसा. कुलू-मनाली म्हळ्यार देव-देवतांची घळ Valley of God- हांगचे हवेनच भोंवडेकाराक प्रफुल्लित केल्ले दिसता-सर्गांत विहार केल्लेवरी.

रोथांग पास ही सुवात मनालीसावन तेरा हजार फूट उंचायेर आसा. त्या दिसांनी बर्फ पडिल्ल्यान बसिची येरादारी पासामेरेन चलना. अशें आयुनय आमचे भोंवडेकार थंय वचपाचो धाडशी प्रयत्न करतात. भोंवतणी दिसपी सैमाचें भव्य, दिव्य सरूप पळोवन जाल्यार ताका आपल्या कुस्कुटा समान जिणेची जाणवीक जाता. दफविल्ल्यान पायांनी चलता आसतना अचकीत भोंवडेकारांक उदक

व्हांविल्ल्याचो खळखळ आयकूंक येता. हें खंयच्यान उदक व्हांवता म्हूण सोदत जाल्यार तांचे म्हऱ्यांतच ती एक न्हंय आसता. उदकाचेर बर्फ पडिल्ल्यान न्हंय म्हणपाचें कळना. बरे भशेन जीव वाटाविल्ल्यान तांकां सूड जाता. व्यास न्हंय हांगाच सुरू जाता.-लेखकाक ती साद घालूंक लागता. हे व्यास न्हंयेक फुडें बियास ह्या नांवान पाचारतात. इंग्लीशींत जाल्लो अपभ्रंश.

मनालीचो तळ सोडून भोंवडेकारांक कुलू वचपाचो आदेश जाता. कुलू हो व्यास न्हंयचे देगेर वशिल्लो प्रदेश. ते न्हंयचे देगेर ह्या ट्रेकरांचो कैफ आसता. हो पुराय प्रदेश बर्फान भरिल्ल्या दोंगुल्ल्यांनी वेष्टिल्लो. हांगची वर्णना करतना बोरकारान तांच्या गिर्यारोहणाचो वृत्तांत पुरायेन दिल्लो आसा. गोंयच्या तांच्या वांगड्या बरोबरच भारतांतले हेर वाटारां-ले लोक तांच्या जथ्यांत आसात. ते पुराय लोक एकठांय रावतात, खातात, जेवतात, हांसतात, खेळटात. एका घराब्याचो लोक जाल्लेवरी एकामेकांची सुखदुखां, बरें वायट लावन घेतात म्हणपाची गजाल ठळकपणान दिसून येता. कुलू घळ (Valley) म्हळ्यार फळफळावळीचें केन्द्र. तशींय फुलां, रंगांचें आनी रुचिचें सुख दिवपी भूंय. बरोवप्यान मनाली आनी कुलू चीं मूळ नांवां, तांचे अपभ्रंश, तांचो पूर्विल्लो इतिहास आनी हिन्दु धर्मग्रंथांकडेन आशिल्ली लागणूक हांचो विस्तारान उल्लेख करून जायती जाणवणी वाचप्यांक दिवपाचो यत्न केल्लो आसा. कुलूच्या रावतिक्यांत चडशी खबर दिल्या ती कॅपांतली- थंयची दिसा-भरयाची कार्यावळ, थंयची शिस्त, थंय दिल्ली जाणकारांचीं बौद्धिकां, तशेंच खाणा जेवणाचो मेनू बी.

कॅप म्हणटकच थंय शिस्त आसप सभाविक आसता. पूण खासा लेखक ते संबंदान कितलो लायटली घेवपी तें ताच्याच उतरांनी ताणी सांगलां. रातच्यो खबरी मारून कळावान न्हिदिल्ल्यान फांतोडेचेर उठप कशें जालेंना आनी ताका लागून, तशेंच आनीक दोग जाण हेर वाटारांतल्या कॅपरसांक, दोंगराक धांवून चडपाचो-सक्तिचो व्यायाम दंड म्हूण कसो करचो पडलो ताची खबर दिल्या. हांगा खासा बोरकार हांची आलमीबुशाल आनी कांय गजालींकडेन गंभीरपण ना धरपाची वृत्ती, तेच भशेन कसलीं तरी कारणां दिवन तांतूंतल्यान सुटका जाता जाल्यार पळोवपाची नीज गोंयकारी वृत्ती

ठळकपणान दिसून येता.

ह्या ट्रेकींगच्या प्रोग्रामांत वांटो घेतिल्ले चडशेजाण आशिल्ले शारांत रावपी लोक. देखून थंय रॅपलींग, रिव्हर क्रॉसींग, राॅक क्लायंबिंग, ट्रेकींग सारक्या माऊन्टनयॅरिंगाचे तरेकवार कार्यावळिचें ट्रेनींग दिता आसतना पयल्या फाराक भोगताले ते त्रास आनी उपरांत तांतूंतच येताली ती गोडी हाचें लेखकान बेस बरें वर्णन केल्लें आसा.

लेखक ग्रुपलीडर आनी ताचे सांगाती फुडल्या कॅम्पार वचूंक भायर सरले. तांकां साडेचार पांचा पयलीं कशेय भशेन थंय पावपाची सक्त ताकीद आशिल्ली- लेखकावांगडा गुजरातचें एक चली कुहू दवे आनी कर्नाटकाचो कांतराज हीं दोगां जाणां आसलीं. पुराय गरजेच्यो वस्तू वांगडा घेवन बर्फांतल्यान वाट काडीत तीं चलत राविल्लीं. सकाळच्या साडेपांचांक तीं भायर सरिल्लीं. पयलीं रस्तो लागलो. उपरान्त चडटी. ह्या बर्फांतल्यान चलप म्हळ्यार एक दिव्य आशिल्लें. कुल्ली बावोस किलोमीटर अंतर काडपाचें आशिल्लें. फुडें चडटी खर जावंक लागली. आनीक अडेच हजार फूट उंचायेर चडपाचें आशिल्लें. म्हणसर बर्फ एकासारकें अदीक पडूंक लागलें. खंयच आडसर नाशिल्लो. उपरान्त काळोख जालो. सांजची चार वरां जाल्लीं आनी कॅपाचे लागसार पावपाचें सोडच, लागिसाराक वस्तीय दिसनाशिल्ली. अशे तरेन एका प्रसंगाच्या वर्णनाची लेखकान सुरवात करून ते राती त्या तिगांकय वयल्यान बर्फ पडटा आनी सकलय बर्फाच्यो लादयो अशे परिस्थितीत ती रात कशी सारची पडली ती खबर लेखकान सांगिल्ली आसा. ना म्हणपाक त्या वाठाराक मध्यानराती अचकीत दिवे झगझगावन एक गाडी येता. तीं तिका थारावपाचो प्रयत्न करतात. ती थारना. पूण मागीर मुखार वचून थारता. कोणूच ड्रायव्हराकडेन पळेनासतना पयलीं आपलो जीव गाडयेंत घालून घेता. आनी मागीर पळेत जाल्यार अजाप हें की स्टीअरींगाचेर ड्रायव्हरच नासता. उपरांत ते धावते गाडयेंतल्यान जीव वाटावपाखातीर तीं तिगांय एक माण्णी करतात. आनी एका मोडणार आपणाकच भायर लोटून दितात. सकाळीं लेखकाक जाग येता त्या कुहूच्या उल्यांनी तें रडत आसता आनी सुद गेल्ल्या ग्रुपलीडराक जागयत आसता. तशेंच कांतराज वांस्वेलाच्या भंयान एका रुखाच्या खांद्यार आडवो पडिल्लो मेळटा- अशे तरेचो एक सिनेमाटायप प्रसंगय हे भोंवडे-खबरेत आयिल्लो आसा. थरील, रोमांस बी आयलेबगर वाचपांत गोडी येना अशें दिशिल्ल्यान जायत एकानचें, तातूंत कुहू कोणूच ही चली, आनी रातभर बर्फांत कुडकुडप आनी भुतांखेतांच्या जंवजाळांत सांपडप बी गजाली घालपाचो मोह लेखकाक जालो जातलो. एक वेळ ही घटना सत्य आसली अशें मानलें तरी शिकिल्ल्यासवरिल्ल्या तरनाट्यांनी नखलामी, चमत्कार असल्या Superstitious गजालींक इल्लेंय म्हत्व दिवंक जायना. विज्ञानाच्या युगांत cause and effect formula च वापरूंक जाय. कितेंय सांगून ताका खरेपणाचो लेबल लावप समा न्हय हें हांगा मुजरत सांगीन दिसता.

अशे तरेन माटी कोदर कॅप, जारी कॅप, निरणी, वालागीर, कोठी

छलाल, कसोल, ग्रहण, रसोल, पाद्री, मलाना, रसोल जॉट, जमलू, ह्या माणकूल्या गांवांक भेट दीत दीत कॅपर्स 'पदभ्रमण करीत आशिल्ले. थंयच्यां लोकाकडेन आयिल्ल्या संपर्काक. लागून तांची लागशिल्ल्यान जाल्ली वळख आनी तांची खोशेलेपणां लेखकान बारकायेन सांगपाचो प्रयत्न केल्लो आसा. निरणी गांवांत रावतल्या मनशांक 'आत्मे' म्हूण पाचारप म्हळ्यार भारतीय अध्यात्मच आचरणांत हाडिल्ल्याचो तो एक अणभव म्हणपाक फाव. कसोल गांवांतल्यान पार्वती न्हंय व्हांवता. तिचे देगेर आशिल्ल्या हून झऱ्याचें म्हत्व सांगतनां लेखकान बर्फाच्या वाठारांत हु हुनीन झऱ्याचें हें अस्तित्व म्हळ्यार मानवी जिवांक कितलो व्हड आधार म्हणपाचें दाखोवक दिलां.

खौली पास म्हळ्यार त्या वाठारांतलो सगळ्यांत उंचेलो पर्वत. साडेबारा ते तेरा हजार फूट उंचायेचो. थंय भोंवडेकारांनी निमाणो तळ घेतलो. लेखकाच्या उतरांनीच सांगतलो जाल्यार 'जेन्ना आमी त्या पासाच्या माथ्यार पावले तेन्ना आमी अशे सुवातेर उबे आशिल्ले की आमकां सरळ अंतराळांत पाविल्ल्याचो भास जातालो. गोंयकारांच्या जिवितांतलो हो प्रसंग, ही सुवात, ही उंचाय पयलीच आशिल्ली. तांचें हें जैत म्हळ्यार सगळ्यांत व्हड जैत आशिल्लें.'

इतल्यान ही जैत कथा सोंपता. दिलीप बोरकाराचो सैमा-विशिंचो मोग चांटेपावलाक दिसून येता. ह्या सैमाचो आस्वाद घेवपाखातीर खंयचीच एक संद ताणीं सोडिल्ली दिसना. पूण हिमालयाचो प्रदेश म्हणटकच वनस्पतिचे नदरेन, थंय कांय वेंचीक तरांचे रूख दिसून येवपाचे. देवदार, सुचीपणीं बी. ना म्हणपाक ही भोंवडी बर्फाळ प्रदेशांत आशिल्ल्यान लेखकाचे सुन्दरकायेचे नदरे परसथ तांच्या धाडसाचें कवतूक अदीक करपासारकें दिसून येता. भोंवडेकाराची नदर ही कांय उद्दिश्टांक बांदून आसता. आनी हीं उद्दिश्टांय निबून आसतात लेखकाचे वृत्तीचेर-नदरेचेर. भोंवडी करपी लेखकाक ताचे नदरेंत आयिल्ल्या विशिश्ट मनशांक कडेक सारून भोंवडे खबर केन्नाच बरोवंक जावचीना. मानवी जेण हेंच निमाणें मुखेल उद्दिश्ट थारता. कांय जाण तांच्या संस्कृतीक गजालींक अदीक म्हत्व दितात. जाल्यार दुसरे आस्पती आनी राजकी गजालींक. निखटी सैमीक वर्णना करून भोंवडे-खबर परिपूर्ण जायत अशें म्हणपाक जावंचेना. हे नदरेन दिलीप बोरकारान जाता ते परीन हीं सभाव वैशिष्टां रंगोवपाचो प्रयत्न केल्लो. दिसता. देखीक मिरजेफुडें गच्च भरिल्ल्या रेल्वेच्या डब्यांत खंयच्या तरी स्टेशनांत थांबिल्लेकडेन डब्याच्या दारार खोंटी मारून 'भडव्या, दरवाजा उगडतोच की नाही, की काडू तोयठा बाहेर' म्हूण वळयां दार उगडून एका फाटल्यान एक आनी आंगलोटीन खंवसकन्न अशीं तीन मनशां भितर सगळ्यांक चिड्डून माड्डून भितर सरतात कितें आनी तींच वरा-देड वरान रोखडींच खंयच्या तरी स्टेशनार देंवतात कितें- हो एक मनीससभावाचो नमुनो पळोवंक मेळटा. लेखकान तांचें बेस बरें मार्मीक वर्णन करून प्रादेशीक दादागिरीची एक पत दाखोवन दिल्या.

सैमाची वर्णना करतना ती दूदसागर ह्या घसघस्या पासून सुरू करून फुडें न्हंयो म्हणून नाका, दोंगर, तरेकवार वनस्पत, फुलां-फळां जें जें कितें दिसलां ताचो दोळ्यांनी आस्वाद घेवपाक लेखकान आपल्या कवी मनाचो पुरायेन लाव घेतिल्लो दिसता. तेन्मशेन आपलें नीज गोंयकारपण पावलाकणकणी मतींत हाडून ताची व्हडवीक सांगपाची एकूय संद वगडायल्ल्या खंयच दिसना. ना म्हणपाक हे येदे भोंवडेंत जीं मतशां संपर्कांत आयलीं-अदीक करून भौसाचीं-तांची जीण नियाळपाचो जाता तितलो यत्न केल्लो दिसता. लोकजिवेशीं लेखकाची आस्था भोवच जाग्रूतायेची म्हणपाचें पावलाकणकणी दिसून येता.

गोंयसून हिमाचल प्रदेशाक वता आसतना मदींच कांय वेळ ज्या शारांत थारपाचो योग आयलो त्या चंदिगड शाराचेंय थोडे भितर वर्णन करपाचो लेखकान यत्न केला. मनाली शार म्हळ्यार एक टुरिस्टांचो भोवच आवडिचो स्पॉट. थंय भोंवता त्या देशी-विदेशी भोंवडेकारांक पळोवन लेखकाक आपशीं व उतरां फुट्टांत : 'हांगची अस्मिताय टुरिस्टांचे सालायेन पुराय कांचवेवन गेल्ली आसा' कितलीं सार्थ उतरां हीं.

श्री दिलीप बोरकारान बरयल्ली ही भोंवडे खबर खऱ्यांनीच कोणाकय वाचन दिसचो अशी आसा. हांतलो आशय एकवेळ सगळ्यांचे आवडिचो नासत. कवी मनान सगळेच पळोवंक शकनात. पूण अशें आसूनय तांचो हो प्रयत्न खुबच तोखणायेचो आसा अशें म्हळेबगर राव नजो. तांच्या ह्या पुस्तकाची छापणावळ ऑफसेट आशिल्ल्यान भोवच सोबीत जाल्ली आसा. मात लेखकान उपकारयल्लीं कांय उतरां तितलीं वाचतल्याक खटक जावंचीं अशीं आसात. देखीक वलांडून, दिसतांच, न थांबतां, मागार, सुद्धां, उदाहरण, शिवाय, दरय बी. हीं मूळ मराठी उतरां आसा तशीं

भवतराज

(पान २४ वेल्ल्यान)

लागलो. ती घळ कशी आशिल्ली ? तिचे उजवे वटच्यान व्हडलो फोंड आशिल्लो. जे जे कोण कळनासतना खबर नासून फोंडांत पडटले ते परते केन्ना वयर येनाशिल्ले. आनी दावे वटच्यान कितें आसा काय ? थंयच रेव्यान भरलें व्हडलें कोंड आशिल्लें. त्या फोंडांत पुण्यवान मनीस जरी पडलो तरी ताचे पांय जमनीक कांयच लागचे नाशिल्लो. तातूंत पडलेल्या मनशाक फकत देवच वाचोवंक शकतलो आशिल्लो. खोल घळींतल्यान वचपी वाट सामकी अशीर आशिल्ली. सत्यवाना सामकार हें एक व्हड संकश्ट आशिल्लें. थंयच्यान वचप म्हळ्यार तारेवयली कसरत. पांय मातसो घसरल्यार तो मेलोच म्हूण समजुपाचें. सामको स्वास

अंदून धरून तो चलतालो. एक एक पावल फुडें घालप म्हळ्यार एक व्हड संकश्ट आनी हे घळींतले वाटेंत मदींच आनीक एक वाट सुरू जाल्ली. आनी ही वाट खंय वताली म्हणशात तर ती नरकाकडेन वताली. सत्यवानान मनांत म्हळें, 'हांव आनीक कितें करूं.' हो दाट गुडूप काळोख, धुंवोर, उज्याजाळ, तरेकतरांचे आवाज, ह्यो काळीज कातरपी हुयेली आनी तातुंतल्यान हांव मार्ग कसो काडूं ? हे तरसादिचो कितें उपेग ? दुश्ट-बुद्दीक हे तरसादीन हांवें बुद्द शिकयली. पूण आतां मात ताचो कांयच उपेग जावंचोना. तरी हातांत घेवंकच जाय अशें तें शस्त्र म्हळ्यार सगळ्यांत सोबीत सुंदर प्रार्थना. देवा, तूच म्हजी लज राख. अशें म्हणून तो फुडें वतालो. उज्याच्या जाळां-हुलोप ताका आतां लेगीत सोंसनासलो.

नाजाल्यार थोडोभोव फेरफार करून तीं व घेतिल्ल्याचें रोखडेंच जाणवूंक लागता. लेखकान पुस्तक छापूंक दिवचें पयलीं एक दोग जाणांचे नदरेखाला घालपाचो यत्न केल्लो जाल्यार इतले हे खर दोश उरूंक पावचे नासले. पुस्तकाचें मुखचित्र जाल्यार नामनेचो चित्रीक डॉ. सुबोध केरकार हाणीं काडलां. तांतली रंगसंगत दोळ्यांक सुमाराभायर सुखयता. निमाणें एकेच गजालिचो बोध जायना आनी तो म्हळ्यार - गोंयचे हे बारा भोंवडेकार जे कुलू, मनालीक ट्रेकीगांक वतात ते आपणाक 'डर्टी डझन' अशें म्हणून कित्याक घेतात ? तांतूत तांकां कसलें व्हडपण दिसता ? यवजून कितलेंय पळेलें तरी ताची जाप मेळना. आनी म्हाका दुबावय आसा, लेखकाक तरी तां गोम कितें कळ्ळ्या जाल्यार !

गोमांचल ते हिमालय

- दिलीप बोरकार

अगस्ती प्रकाशन,

पानां : ९९ मोल रु. ५०-००

-✱-

-दुसऱ्याक ताची चूक दाखोवं येत. पुणून सारकें कितें तें ताचे ताकाच समजूंक जाय.

- अलोवंक जाय थंय वोगी रावप आनी वोगी रावंक जाय थंय अलोवप : दुसऱ्यांक दुस्मान करपाक अितलेंच पुरो.

० ० ०

काळीज कातरपी आनी भेस्तावपी हुयेली आयकूंक येत राविल्ल्यो. सत्यवान सामको भियेवन गेल्लो. तो बरोच वेळ फुडें वत हूव ताणें कोणाचे तरी आवाज आयकले. कोण येताले काय ताचेकडेन ! ते चोर आशिल्ले. ते ताचे म्हऱ्यांत येताले. तांकां पळोवन सत्यवानाक परते वचचें अशें लेगीत दिसलें. पूण आतां कितें उपेग ? तो बरोच फुडें आशिल्लो. आनी ताका कितलोसोच धोर आशिल्लो. एके तरेचो विश्वास आशिल्लो. ते खातीरच तो फुडें नेटान वतालो. चोर तर सामके लागीं पावत आयिल्लें. ते ताचे म्हऱ्यांत पावता थंय आसा सत्यवान मोट्यान आड्डलो. 'देवा, तुज्याच व्हडल्या बळाचेर हांव फुडें वतां' आनी अजाप म्हळ्यार चोर फुडें आयलेच ना.

-✱-

जाग प्रकाशनान उजवाडायल्लीं पुस्तकां

कथा, नवलिका, नवलकथा

मुरग्यां साहित्य

१ प्रसादफूल	: सं. अ. ना. म्हांबरो	रु. ५-००
२ तुळशी	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
३ स्रुड	: दामोदर मावजो	रु. ५-००
४ बांबर	: पुंडलीक नायक	रु. ५-००
५ काशीनाथ	: चंद्रकांत केणी	रु. ८-००
६ अच्छेव	: पुंडलीक नायक	रु. २०-००
७ कार्मेलीन	: दामोदर मावजो	रु. २८-००

नाटकां

८ संशयकल्लोळ	: बा. भ. बोरकार	रु. ७-००
९ सालोमे	: पांडुरंग भांगी	रु. ५-००
१० लालाबाला	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
११ खण खण माती	: पुंडलीक नायक	रु. ७-००
१२ यात्रीक	: शांतराम हेवो	रु. ५-००
१३ सुरांग	: पुंडलीक नायक	रु. ८-००

एक आंकी

१४ मुक्ती	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
१५ स्मगलर	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. ५-००
१६ तीन एके तीन	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००

भोंबडी

१७ हिमालयांत	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
--------------	--------------------	-----------

निबंध

१८ उजवाडाचे सूर	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
१९ गोयची अस्मितया	: अ. न. म्हांबरो	रु. १०-००

कविता

२० वास्कोयन	: प्रकाश पाडगांवकार	रु. ५-०००
२१ सांवार	: नागेश करमली	रु. ५-००
२२ पिसोळी	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. १०-००
२३ बनवड	: गजानन रायकार	रु. १०-००
२४ सोंड्याचे कान	: चा. फा. दकोइता	रु. २५-००

२५ राजाराणी	: रवीन्द्र केळेकार	रु. २-००
२६ भांगराची कुराड	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. २-००
२७ बामण आनी अभिसार	: बा. भ. बोरकार	रु. २-००
२८ पापडां-कवळचो	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. २-००
२९ रामग्याली बाबाभोवडी	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. २-००
३० गांठलें	: विजयाबाय सरमळकार	रु. ३-००
३१ मदलो पूत	: शांतराम हेवो	रु. ३-००
३२ कुंडेकुसूर	: शाम वेरेंकार	रु. ३-००
३३ वसवसो पेहोम	: गोवूबाय केळेकार	रु. ८-००
३४ मनु	: पुंडलीक नायक	रु. १५-००

तरेकवार विशय साहित्य

३५ पंगंबर (तत्वज्ञान)	: बा. भ. बोरकार	रु. ५-००
३६ वासवदत्ता (गीतनाट्य)	: बा. भ. बोरकार	रु. ५-००
३७ सांगाती	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
३८ भजगोविंदम्-एक मनन	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
३९ ब्रह्मांडांतलें तांडव	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १६-००
४० कथाशिल्प (समिक्षा)	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ८-००
४१ आबे फारीय (जीण)	: पांडुरंग वडें	रु. १४-००
४२ महाभारत : दोन खंडांत	: रवीन्द्र केळेकार	रु. २५०-००

फुडलीं उजवाडावपां

४३ चित्तरंगी	: दामोदर मावजो
४४ तरंगां	: महाबळेश्वर सैल
४५ कण्ठमणी	: बा. भ. बोरकार
४६ भूंयचाफीं	: शोला कोळमकार

घरा घरांत देवारो आसता तशी कोंकणी पुस्तकांची एक कोठीय आसूंक जाय.